МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Башкортостан

Муниципальный район Баймакский район

МОБУ СОШ с.Билялово

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
на заседании ШМО	зам.директора по УВР	Директор
Габдрашитова Э.М.	Мавлютова М.М.	Аминев А.И.
Протокол №1 от «14» августа 2023 г.	Протокол №1 от «18» августа 2023 г.	Приказ №62 от «21» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной язык»

для обучающихся 1- 4 классов

с.Билялово 2023

Аңлатма яҙыу

Был программала башланғыс кластарҙа башҡорт теле фәне буйынса уҡытыу тематикаһы, уның йөкмәткеһе һәм уҡыусы үҙләштерергә тейеш булған универсаль уҡыу эш төрҙәре системаһы, метапредмет, шәхси, предмет һөҙөмтәләре бар.

Мәктәп алдында, шулай уҡ тел дәрестәрендә, ҡуйылған иң төп **маҡсат** - баланы шәхес итеп үҫтереү.

Яңы стандарттар буйынса уҡыусыларҙа лингвистик (тел), аралашыу (коммуникатив), этнокультура өлкәһенә ҡараған (культурологик) компетентлыҡ булдырыу талап итела.

Лингвистик компетентлыҡ (уҡыусыларҙың башҡорт теленән мәғлүмәтлелеге) өндәр һәм хәрефтәрҙе, һүҙьяһалышын, һүҙбәйләнештәрҙе, һөйләмдәрҙе, һүҙ төркөмдәрен, һөйләм киҫәктәрен, лексик һәм грамматик берәмектәрҙе, лингвистик анализды һ. б. үҙ эсенә ала.

Аралашыу (коммуникатив) компетентлығы - уҡығанды һәм башҡалар һөйләгәнде аңлау, хәҙерге әҙәби башҡорт теленең нормаларына эйә булыу, һүҙ байлығын, телдең грамматик яғын дөрөҫ итеп үҙләштереү, телдән һәм яҙма формала бәйләнешле телмәр күнекмәләрен булдырыу һ. б.

Этнокультура өлкәһенә ҡараған (культурологик) компетентлыҡ, йәғни телде милли-мәҙәни юҫыкта үҙләштереү - ул уҡыусыларҙың телгә өйрәнеү барышында милли үҙенсәлектәрҙе сағылдырған текстар менән эшләүе, халҡыбыҙҙың тормош- көнкүреш, йола, ғөрөф-ғәҙәт үҙенсәлектәрен, шанлы үткәнен, әҙәп-әхлаҡ нормаларын, телмәр әҙәплелеген, һынлы сәнғәт әҫәрҙәрен, мәҙәниәтен, халыҡ ауыҙ-тел ижады үрнәктәрен белеүе, башҡорт халҡының телмәр әҙәплелеген үҙләштереүе, рухи ҡомартҡыларын ихтирам итеүе һ. б.

Башланғыс мәктәптә башҡорт теле дәрестәрендә белем биреүҙең төп **бурыстары:**

- туған телдә камил һөйләшеү, фекереңде еткерә белеү, тел һәм телмәр күнекмәләрен тәрән үҙләштереүгә өлгәшеү;

- уҡыусыларҙың төрлө эшмәкәрлекте (уҡыу һәм белем алыу, хеҙмәт, аралашыу күнекмәләрен) үҙләштереүҙәренә ирешеү, универсаль уҡыу эш төрҙәренә өйрәтеү;

- башҡорт халҡының рухи мираҫын өйрәнеүгә ҡыҙыҡһыныу тәрбиәләү;

- дәреслек, өҫтәмә материал, һүҙлектәр, белешмә әҙәбиәт менән эш итеү күнекмәләрен камиллаштырыу;

- башҡорт телен башҡа фәндәр буйынса белем алыу сараһы булараҡ ҡулланырға әҙерләү;

- уҡыусыларҙың логик фекерләү һәләттәрен үҫтереү.

Программаның бурыстарын тормошҡа ашырыу өсөн заманса эш методтарын һәм алымдарын ҡулланырға кәрәк. Дәрестә уҡыусыларға төплө белем нигеҙҙәре, ныҡлы күнекмәләр биреү менән бергә, уларҙың танып белеү эшмәкәрлеген һәм фекерләүен үҫтереүсе, дөйөм үҫешен тәьмин итеүсе алымдар һәм саралар менән файҙаланыу мотлаҡ талап булып тора. Уҡыусылар грамматик ҡағиҙәләрҙе практик эш нигеҙендә аңлап, әүҙем үҙләштерергә, алған белемдәрен аңлата, нигеҙләй, иҫбатлай, ҡуллана белергә тейеш. Уҡыусыларға проект төҙөү методын ҡулланыу ҙа тәҡдим ителә.
Уңышҡа ирешеү өсөн тел дәрестәрен уҡыу дәрестәре менән тығыҙ бәйләп алып барыла.
Программа түбәндәге **принциптарға** таянып төҙөлдө:

1) һәр баланың шәхси үҙенсәлектәрен иҫәпкә алыу;

2) фәннилек һәм системалылыҡ принциптары;

3) уҡыусыларҙы төрлө яҡлап өҙлөкһөҙ үҫтереү;

4) баланың психик һәм физик һаулығын һаҡлау.

Программаның нигеҙендә коммуникативлыҡ принцибыята.

Уҡыу предметына дөйөм характеристика
Башҡорт теле курсында предмет ярҙамында түбәндәге үҫеш юлдары тор мошҡа ашырыла:
- предмет кимәлендә белемгә эйә булыу;
- уҡыу техникаһын үҫтереү, текстарҙы анализлау юлдарына эйә булыу;
- яҙма һәм һөйләү телмәренә эйә ***булыу;***
- тел тураһында белем алыу һәм системалаштырыу;
- орфография һәм пунктуацияны өйрәнеү;
- башҡорт теленең тәрбиәүи потенциалын ҡулланыу;
- телде тойомлауҙы үҫтереү.

Фонетика һәм графика
Башланғыс класты тамамлаусы уҡыусы түбәндәге компетентлыҡҡа эйә була:
-өндәрҙе һәм хәрефтәрҙе айырыу;
-өндәргә характеристика биреү:һуҙынҡылар (нәҙек һәм ҡалын, баҫымлы һәм баҫымһыҙ); тартынҡылар (яңғырау һәм һаңғырау, парлы һәм парһыҙ);

-башҡорт алфавитында хәрефтәрҙең урынлашыу тәртибен һәм уның әһәмиәтен үҙләштереү (һүҙҙәрҙе билдәле тәртипкә килтереү, алфавит ярҙамында кәрәкле мәғлүмәт эҙләү һ. б.).
Башланғыс класты тамамлаусы укыусы бирелгән схема буйынса өн-хәреф анализын эшләргә өйрәнеү һәм уның дөрөҫ булыу-булмауын тикшереү мөмкинселегенә эйә булырға тейеш.

Орфоэпия

Уҡыусы өйрәнергә мөмкинселек ала:
-башҡорт теленең нормаларын үтән уҡыу һәм һөйләү, әңгәмәселәренең телмәрендә был нормаларҙың үтәлешен баһалау (программала бирелгән күләм кимәлендә);
-белмәгән осраҡта һүҙлектән йәки дәреслектән дөрөҫ әйтелеш нормаларын үҙ аллы табыу йәки уҡытыусыға мөрәжәғәт итеү.

Һүҙ составы

Башланғыс класты тамамлаусы уҡыусы түбәндәге компетентлыҡҡа эйә
булa:
-үҙгәрмәүсе һәм үҙгәреүсе һүҙҙәрҙе айырыу;
-тамырҙаш һүҙҙәрҙе һәм һүҙ формаларын таныу;
-һүҙҙәрҙә тамыр, яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙы табыу.
Башланғыс класты тамамлаусы уҡыусы һүҙҙәрҙе составы буйынса тикшерә белергә, анализ яһарға өйрәнеү мөмкинселегенә эйә була.

Лексика

Башланғыс класты тамамлаусы уҡыусы түбәндәге компетентлыҡҡа эйә бу лырға тейеш:
-һүҙҙең мәғәнәһен дөрөҫләү, кәрәк булған һүҙҙе айырып алыу;
-һүҙҙең мәғәнәһен текст буйынса йәки аңлатмалы һүҙлек буйынса дөрөҫләү
Уҡыусы **өйрәнергә мөмкинселек ала**:
-бер төрлөлөктән азат булыу маҡсатында тейешле синонимдарҙы табыу һәм ҡулланыу;
-сағыштырыу һәм теүәл характеристика биреү өсөн антонимдар ҡулланыу;
-текстағы телмәрҙә ҡулланылған тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәрҙе таныу;
- ябай фразеологик берәмектәрҙең мәғәнәһен аңлау һәм уларҙы телмәрҙә ҡулланыу;
-һүҙҙәрҙе урынлы йәки урынһыҙ ҡулланыуҙы баһалай белеү;
-аралашыу мәсьәләһен урынлы хәл итеү маҡсатында тәҡдим ителгән һүҙҙәрҙең тейешлеһен һайлап алыу.

Морфология

Башланғыс класты тамамлаусы уҡыусы түбәндәге компетентлыҡҡа эйә булырға тейеш:
-исемдең һанын, затын, килешен, һөйләмдәге урынын билдәләү, исемдәргә морфологик анализ яһау;
-сифаттарҙың төрөн, дәрәжәһен билдәләү, уларға морфологик анализ яһау;
-ҡылымдың грамматик билдәләрен: һөйкәлешен, заманын, затын билдәләү, морфологик анализ яһау;

-рәүештәрҙең грамматик билдәләрен таныу: үҙгәрмәүсе һүҙ төркөмөн,төрөн, дәрәжәһен белеү;
-алмаштарҙың грамматик билдәләрен таныу: һанын, затын;
-һандарҙың грамматик билдәләрен белеү: төрөн, төркөмсәләрен һ. б.

«Башҡорт теле» предметының уҡыу планындағы сәғәттәр бирелеше

Базис уҡыу планына ярашлы, Рәсәй Федерацияһының дөйөм белем биреү мәктәптәрендә «Башҡорт теле» предметын өйрәнеүгә башланғыс класта бөтәһе 408 сәғәт бүленә. (I класта грамотаға өйрәтеүгә - 115, башҡорт теленә - 33,туғантелгә- 23 сәғәт, II, III, IV кластарҙа 102 - аҙнаһына 3-әр сәғәт (34 аҙнанан сығып))

Уҡыу йөкмәткеһенең ҡиммәттәр йүнәлеше

Башҡорт телен өйрәне һөҙөмтәһенең бер йүнәлеше булып башланғыс класс уҡыусылары тарафынан рухи ҡиммәттәрҙең системаһын төшөнөү һәм үҙләштереү тора. Башланғыс кластарҙа әсә теле дәрестәрендә түбәндәге **рухи ҡиммәттәр**гә иғтибар бүлеү мотлаҡ.

Изгелек ҡиммәте - үҙеңде һанап бөтөргөһөҙ бәйләнештәрҙән торған донъяның бер өлөшө итеп тойоу, кешеләрҙең тел ярҙамында бер-береһе менән бәйләнеше әҙәплелекте таныуға нигеҙләнеуен аңлау.

Аралашыу ҡиммәте - аралашыуҙы йәмғиәттең, мәҙәниәттең әһәмиәтле бер өлөшө итеп таныу.

Матурлыҡ (гармония) ҡиммәте — башҡорт теленең матур, яғымлы халыҡ байлығы булыуын аңлап үҙләштереү.

Хеҙмәт һәм ижад ҡиммәте - хеҙмәт кешелек йәшәйешенең төп шарты, халәте булыуын ҡабул итеү. Хеҙмәткә һөйөү тәрбиәләүҙә уҡыу эшмәкәрлегенең әһәмиәте ҙур. Уҡыу эшмәкәрлеге барышында ойошҡанлыҡҡа, үҙаллылыҡҡа, яуаплылыҡҡа, хеҙмәтте һөйөргә өйрәнергә мөмкин икәнлеген аңлау.

Илһөйәрлек ҡиммәте - үҙ телеңде һәм халҡыңды хөрмәт итеү, халыҡтың йолаларын, ғөрөф-ғәҙәттәрен өйрәнеү, ғаилә, ил алдында бәләкәйҙән үк яуаплы булыуҙы тойоп үҫеү.

Кешелеклелек ҡиммәте - үҙең һәм башҡалар өсөн яуаплылыҡ тойоп үҫеү, кешенең йәшәү урыны булған тәбиғәтте һаҡлау кәрәклеген аңлау.

Башҡорт телен үҙләштереүҙең шәхси, метапредмет һәм предмет һөҙөмтәләре

Яңы стандарттарға ярашлы уҡыу сифатын өйрәнгәндә, йәғни тикшереү процесында, түбәндәге һөҙөмтәләр күҙаллана:

- шәхсиүсеш кимәле;
- метапредмет кимәле;
- предмет буйынса белем кимәле.

Шәхси үсеш кимәле. Баланы шәхес итеп үҫтереү, кешелек сифаттарын тәрбиәләү. Уны үҙ аллы үсешкә, камиллашыу оҫталығына өйрәтеү. Һөҙөмтәлә уҡымышлы, үҙ еренең, иленең, халҡының ҡиммәттәренә төшөнгән, уны һанлаған һәм һаҡлаған, яҡлаған социум итеп формалаштырыуға башланғыс нигеҙ һалыу.

Метапредмет кимәле. Универсаль эш төрҙәренә өйрәтеү: танып белеү, ойоштороу һәм коммуникатив эшмәкәрлек, йәғни баланы үҙ аллы уҡырға, белем алырға өйрәтеү.

Универсаль эш төрҙәренә өйрәтеү: танып белеү, шәхси, ойоштороу һәм коммуникатив эшмәкәрлек. Шәхси эшмәкәрлекбаланы уҡымышлы һәм аңлы шәхес итеп үҫтереү. Эшмәкәрлекте унын тормош һәм кешелеклелек ҡиммәттәрен, әхлаҡи һәм мораль нормаларҙы аңлап ҡабулитеүеп, әйләнә-тирәләге күренештәргә һәм ваҡиғаларға шәхси ҡарашын формалаштырыуға йүнәлтеү.

Ойоштороу эшмәкәрлеге танып белеү процесы менән идара итеүҙе күҙ уңында тота: эшмәкәрлекте күҙаллау, планлашты рыу, башҡарыу, тикшереү, үҙгәрештәр индереү һәм баһалауҙы үҙ эсенә ала.

Танып белеү эшмәкәрлеге тейешле мәғлүмәтте эҙләп табыу һәм анализлауҙы, проблемаларҙы хәл итеү юлдарын эҙләүҙе һәм ҡулланыуҙы тәьмин итә.

Аралашыу эшмәкәрлеге белем алыу процесында аралашырға өйрәнеүҙе ойоштороуға йүнәлтелгән. Ул башҡа кешеләрҙе тыңлай белеү һәм аңлауҙы, мәғлүмәтте теүәл тапшырыуҙы үҙ эсенә ала.

Предмет кимәле. Уҡыу предметын өйрәнеүҙә яңы белем үҙләштереү, уны эшкәртеү һәм ҡулланыу өлкәһендә тейешле тәжрибә туплау.

1-се класс

Шәхси үсеш кимәле

«Башҡорт теле» предметын үҙләштергәндә, уҡытыусы **шәхси үсеш кимәлен үҫтереү бурысын ҡуя:**

-телдең һәм телмәрҙең кешеләр тормошондағы әһәмиәтен аңлау;

-тексты эмоциональ ҡабул итеү, үҙеңдең хис-тойғоларыңды белдереү;

-кешеләрҙең хис-тойғоларын аңлау, уртаҡлашыу, бүлешеү;

-укылған әҫәрҙәрҙең геройҙарына һәм уларҙың эшенә ҡарата үҙеңдең мөнәсәбәтеңде белдереү.

Метапредмет кимәле

Ойоштороу эшмәкәрлеге:

-уҡытыусы ярҙамында эшмәкәрлек маҡсатын билдәләү;

-дәрестә эш барышын һөйләп барыу;

-дәреслек материалы менән эшләү барышында уйҙы, фаразды әйтеү;

-уҡытыусы тәҡдим иткән план буйынса эшләү;
-коллектив төҙөлгән план буйынса эшләү.
Танып белеү эшмәкәрлеғе:
-дәреслектең, матур яҙыу өлгөләренең айышына төшөнөү (тышы, йөкмәткеhе, шартлы билдәләре);
-дәреслектән, текстан, иллюстрацияларҙан hорауға яуап табыу;
-бергәләп йәки үҙ аллы башҡарған эш буйынса hығымта яhай белеү;
-ҙур булмаған текстың йөкмәткеhен hөйләү.

Аралашыу эшмәкәрлеге:
-фекереңде телдән формалаштырыу;
-кешенең телмәрен тыңлау hәм аңлау;
-тыңлай белеүҙең уңышлы аралашыуға шарт булыуын үҙләштереү;
-тексты тасуири уҡыу hәм йөкмәткеhен hөйләү;
-уҡытыусы hәм класташтар менән берлектә тәртип ҡағиҙәләре hәм уларҙы үтәү тураhында килешеү.

Предмет үҙләштереү кимәле
-тексты hөйләмдәр теҙмәhенән айыра белеү;
-бөтөн hүҙҙәр менән аңлы, дөрөҫ уҡыу;
-тексты ентекле hөйләй белеү;
-хикәйә төҙөү;
-hүҙҙең өндәрен атау, ижеккә бүлеү, өндәр hәм хәрефтәр hанын билдәләү, дөрөҫ баҫым ҡуйыу, хәреф-өн анализы яhау;
-hөйләмде, кешенең исемен hәм фамилияhын баш хәреф менән яҙыу;
-hөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәләрен ҡуйып яҙыу;
-баҫма тексты күсереп яҙыу, hүҙҙәрҙе hәм ҙур булмаған hөйләмдәрҙе диктант итеп яҙыу;
-тамырҙаш hүҙҙәрҙең тамырын табыу.

2-се класс

Шәхси үҫеш кимәле

-телдең hәм телмәрҙең кешеләр тормошондағы әhәмиәтен аңлау;
-тексты эмоциональ ҡабул итеү, үҙеңдең хис-тойғоларың менән бүлешеү;
-кешеләрҙең хис-тойғоларын аңлау, уртаҡлашыу, бүлешеү;
-башҡа кешеләрҙең яҙма hәм hөйләү телмәренә иғтибар итеү (интонация, темп, тон, hүҙҙәр hәм тыныш билдәләренең ҡулланылышы h. б.).
Был hөҙөмтәләргә ирешеүҙең сараhы булып дәреслектәге күнегеүҙәр тора.

Метапредмет кимәле
Ойоштороу эшмәкәрдеге:
-уҡытыусы ярҙамында эшмәкәрлек маҡсатын билдәләү;
-планлаштырыу;
-hөҙөмтәне hәм белемде үҙләштереү кимәлен күҙаллау;
-дәрестә эш барышын hөйләп аңлатып барыу;
-дәреслек материалы менән эшләү барышында фекер, фараз менән уртаҡлашыу;
-уҡытыусы тәҡдим иткән план буйынса эшләү;

-коллектив төҙөлгән план буйынса эшләү;
-тикшереү;
- төҙәтмәләр индереү;
- баһалау.

Танып белеү эшмәкәрлеге:

-дәреслектең, һүҙлектәрҙең, белешмәләрҙең айышына төшөнөү (йөкмәткеһе, шартлы билдәләре);
-дәреслектән, текстан, таблицаларҙан, схемаларҙан, иллюстрацияларҙан һорауға яуап табыу;
-күмәкләп йәки үҙ аллы башҡарған эш буйынса һығымта яһай белеү;
-ҙур булмаған текстың йөкмәткеһен һөйләү;
-бер төрлө информацияны икенсе төрлө формаға үҙгәртеү.

Аралашыу эшмәкәрлеге:

-үҙеңдең фекереңде телдән һәм яҙма рәүештә формалаштырыу;
-кешенең телмәрен тыңлау һәм аңлау, телмәрҙең темаһын, терәк һүҙҙәрен билдәләү;
-тексты тасуири уҡыу һәм йөкмәткеһен һөйләү;
-уҡытыусы һәм класташтар менән берлектә тәртип ҡағиҙәләре һәм уларҙы үтәү, аралашыу тураһында килешеү;
-парлап, төркөмләп эшләргә өйрәнеү, төрлө ролдәр үтәү (башҡарыусы йәки лидер).

Предмет үҙләштереү кимәле

-уҡытыусы йәки уҡыусыларҙың һөйләгән тексын ишетеп ҡабул итеү;
-тексты һөйләмдәр теҙмәһенән айыра белеү;
-бөтөн һүҙҙәр менән аңлы, дөрөҫ, тасуири уҡыу;
-текстың исемен (атамаһын) аңлау, тексҡа исем һайлап алыу йәки ҡушыу;
-тексты өлөштәргә бүлеү, һәр бүлеккә исем ҡушыу (план төҙөү);
-ентекле йәки һайланған өлөштөң йөкмәткеһен һөйләү;
- тексты ентекле һөйләй белеү;
-ҡыҫҡа хикәйә төҙөү;
-һүҙҙең өндәрен дөрөҫ атау, һүҙҙе ижеккә бүлеү, өндәр һәм хәрефтәр һанын билдәләү, дөрөҫ баҫым ҡуйыу, баҫымлы һәм баҫымһыҙ ижектәрҙе табыу, телдән өн-хәреф анализы яһау;
-һөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәләрен ҡуйыу;
-баҫма тексты дөрөҫ итеп күсереп яҙыу, яҙылғанды өлгө менән сағыштырып тикшереү;
-һүҙҙәрҙе һәм ҙур булмаған һөйләмдәрҙе, 30-40 һүҙҙән торған тексты диктант итеп яҙыу;
-һүҙҙәрҙең ауыр яҙылышлы урындарын күреү һәм дөрөҫ яҙыу;
-һөйләмде, кешенең исемен һәм фамилияһын, географик атамаларҙы, хайуан ҡушаматтарын баш хәреф менән яҙыу; нәҙеклек (ь) һәм ҡалынлыҡ (ъ) билдәләрен, йә, йө, йү, йе, йо, йы ҡушымсаларын дөрөҫ яҙыу;
- өйрәнелгән ҡағиҙәләргә хаталарҙы табып төҙәтеү;
-тамырҙаш һүҙҙәрҙең тамырын табыу, ялғауҙарҙы айыра белеү һәм билдәләү;
-һүҙҙәргә һорау ҡуйыу; кем? нимә? һорауына яуап биреүсе һүҙҙәрҙе

-күреү, һөйләмдә кем йәки нимә тураһында һүҙ барыуын асыҡлау;
-бирелгән һүҙҙәрҙән йәки тема буйынса һөйләмдәр төҙөү;
-картина йәки бирелгән тема буйынса ҙур булмаған текст төҙөү, уҡытыусы ярҙамында 4-5 һөйләмдән торған тексты дәфтәргә яҙыу.

3-сө класс
Шәхси үҫеш кимәле

-Башҡорт теленең матурлығынһәм тасуирлығын тоя белеү,телде ихтирам итеү;
-үҙ телеңде камиллаштырырға ынтылыу;
-тыуған ереңә,халҡыңаһәм милләтеңә ихтирамлы булыу;
- белем алыу менәнҡыҙыҡыныу;

Метапредмет кимәле

-дәрестең темаһын һәм маҡсатын уҡытыусы ярҙамында билдәләү;
-уҡытыусы мөнән бергә проблеманы хәл итеү планын төҙөү;
-план буйынса эшләү, эшеңде план менән сағыштырыу, төҙәтмәләр индереү;
-уҡытыусы менән диалог барышында баһалау үлсәме критерийҙар төҙөү,
-үҙеңдең һәм башҡаларҙың эшенең уңышлылығын ошо үлсәм ярҙамында тикшереү.

Танып белеү эшмәкәрлеге:
-текст мәғлүмәтенең бөтә төрҙәрен уҡыу (текстың үҙен, текстан һуңғы аңлатмаларҙы);
-уҡыуҙың төрлө төрҙәрен ҡулланыу: өйрәнеү, ҡарап сығыу, танышыу;
-төрлө формала бирелгән мәғлүмәтте ҡуллана белеү (тотош текст, иллюстрация, таблицалар, схемалар);
-һүҙлектәр, белешмәләр менән ҡулланыу;
-анализ һәм синтез эшләү;
-сәбәп-һөҙөмтә бәйләнештәре булдырыу.

Аралашыу эшмәкәрлеге:
-телмәр ситуацияһына ярашлы рәүештә үҙ фекереңде телдән һәм яҙма сағылдырыу;
-аралашыу мәсьәләләрен хәл итеү маҡсатында тел сараларын ҡулланыу;
-диалог һәм монолог телмәр төрҙәре менән ҡуллана алыу;
-үҙ фекереңде әйтә һәм дәлилләй алыу;
-башҡаларҙы тыңлау һәм ишетеү, үҙ фекереңде үҙгәртә алыуға әҙер булыу;
-бер фекергә килеү һәм уртаҡ эшмәкәрлек тураһында килешеү, план төҙөү;
-аңлашылмаған мәсьәләләр буйынса һорауҙар биреү.

Предмет үҙләштереү кимәле

-өндәр һәм хәрефтәрҙе, ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡыларҙы, яңғырау һәм һаңғырау тартынҡыларҙы айырыу, фонетик анализ яһау;
- һүҙ составы (тамыр һәм ялғауҙар) буйынса тикшереү, яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙы таныу;
-ҡушма һүҙҙәрҙе, ҡушма һүҙҙәрҙә ҡалын һәм нәҙек айырыу билдәләрен, ялғауҙарҙы, нәҙеклек билдәһенә бөткән һүҙҙәрҙә ялғауҙарҙы, ҡуш тартынҡыларҙы, тамыр һүҙҙәрҙәге о-ө, ы-е хәрефтәренең ялғау ҡушҡанда ла

һаҡланыу һәм яҙылмау осраҡтарын белеү һәм дөрөҫ яҙыу;
-исемдәрҙе, ҡылымдарҙы, сифаттарҙы, ярҙамсы һүҙҙәрҙе таныу һәм программа кимәлендә морфологик анализ яһау;
-һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе, һөйләмдәрҙе айырыу, һөйләмде һүҙбәйләнештәргә тарҡатыу;
-һөйләү маҡсатына ҡарап, һөйләмде өс төргә бүлеү һәм тейешле тыныш билдәләрен ҡуйыу;
-һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәрен белеү;
-һөйләмдең тиң киҫәктәрен күреү, теркәүестәр булмаған осраҡта тейешле тыныш билдәләрен ҡуйыу, телмәрҙә һаналып киткән һүҙҙәрҙе ҡулланыу;
-һүҙҙәрҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһен айыра белеү, тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәрҙе, синоним, антоним, омонимдарҙы белеү һәм телмәрҙә ҡулланыу;
-нығынған һүҙбәйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлатыу, уларҙы телмәрҙә ҡулланыу;
-дәреслектән нәфис әҙәбиәтте уҡыу (хикәйә, әкиәт, шиғыр). Тексты логик яҡтан тамамланған өлөштәргә бүлеү. Уларға исем ҡушыу (план төҙөү);
-тәҡдим ителгән текст буйынса ентекле изложение яҙыу.

4-се класс

Шәхси үҫеш кимәле

-башҡорт теленең матурлығын, тасуирилығын һәм яғымлылығын тоя белеү һәм уның менән ғорурланыу, башҡорт теле менәнҡыҙыҡһыныу;
-белем алыуҙың мөһимлеген, үҫеш өсөн кәрәклеген аңлау;
-белем алыу өсөн төрлө сығанаҡтар ҡулланыу;
-телмәр мәҙәниәтен камиллаштырыуға ынтылыштың үҫеүе;
-башҡа халыҡтар мәҙәниәтенә толерантлы мөнәсәбәт булдырыу.

Метапредмет кимәле

-дәрестең темаһын һәм маҡсатын үҙ аллы билдәләү;
-уҡытыусы, коллектив менән бергә йәки үҙ аллы проблеманы хәлитеү планын төҙөү;
-план буйынса эшләү, эшеңде план менән сағыштырыу, кәрәк саҡта төҙәтмәләр индереү;
- үҙ-үҙеңә контроллек итеү һәм баһа биреүҙе тормошҡа ашырыу.

Танып белеү эшмәкәрлеге:

-текст мәғлүмәтенең бөтә төрҙәрен уҡыу (текстың үҙен,текстан һуңғы аңлатмаларҙы, өҫтәмә таблицаларҙы, схемаларҙы);
-уҡыуҙың төрлө төрҙәрен ҡулланыу: тулыһынса өйрәнеү, ҡарапсығыу, танышыу;
-төрлө формала бирелгән мәғлүмәтте ҡуллана белеү (тотош текс, иллюстрация, таблица, схемалар);
-мәғлүмәтте бер төрҙән икенсе тергә әйләндереү (планын төҙөү, схемаһын, таблицаһын эшләү, проектын төҙөү);
-һүҙлектәр, белешмәләр менән ҡулланыу;

-анализ һәм синтез эшләү;
-сәбәп-һөҙөмтә бәйләнештәре булдырыу;
-фекерләү һәм хикәйәләү тибындағы текст төҙөү.

Аралашыу эшмәкәрлеге:

-телмәр ситуацияһына ярашлы рәүештә үҙ фекереңде телдән һәм яҙма сағылдырыу;
-аралашыу мәсьәләләрен хәл итеү маҡсатында тел сараларын ҡулланыу;
-диалог һәм монолог телмәр төрҙәре менән ҡуллана алыу;
-үҙ фекереңде әйтә һәм иҫбатлай алыу;
-башҡаларҙы тыңлау һәм ишетеү, үҙ фекереңде яҡлай йәки үҙгәртәалыу;
-бер фекергә килеү һәм уртаҡ эшмәкәрлек тураһында килешеү, план төҙөү;
-аңлашылмаған мәсьәләләр буйынса һорауҙар биреү;
-парлап йәки төркөмләп эшләү барышында аралашыу;
-ғаиләлә, йәштәштәрең менән шәхси үҙ-ара мөнәсәбәттәр, бәхәсле ситуацияларҙың сиселешен хәл итеү.

Предмет үҙләштереү кимәле

-өн һәм хәрефтәр тураһында үтелгәнде системалаштырыу, һүҙгә тулы фонетик анализ яһау;
-һүҙҙәрҙең составын белеү, тамырҙаш һүҙҙәр табыу, яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙы айырыу, һүҙ составына анализ яһау;
-башҡорт теленең орфограммалары тураһында белемдәрҙе системаға һалыу. Тыныш билдәләрен дөрөҫ ҡуйып, хатаһыҙ күсереп яҙыу. Төрлө тикшереү эштәрен үтәргә өйрәнеү;
-һүҙ, һүҙбәйләнеш һәм һөйләмдең оҡшаш һәм айырмалы яҡтарын белеү. Һөйләү маҡсаты буйынса һөйләмдәрҙе хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәргә айырыу, уларҙы дөрөҫ интонация менән уҡыу һәм тейешле тыныш билдәләрен ҡуйып яҙыу. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәрен табыу. Тарҡау һәм йыйнаҡ һөйләмдәрҙе үҙләштереү. Һөйләмдең тиң киҫәктәрен телмәрҙә ҡулланыу, улар араһында тейешле тыныш билдәләрен ҡуйыу. Тиң киҫәктәр менән һөйләмдәр уйлау;
-ябай һөйләмгә синтаксик анализ яһау;
-исемдәрҙең йәнле һәм йәнһеҙ предметтарҙы атау функцияһын, грамматик үҙенсәлектәрен белеү, исемдәргә морфологик анализ яһау;
-ҡалын һәм нәҙек килеш ялғауҙарын, рус теленән ингән һүҙҙәрҙең килеш ялғауҙарын дөрөҫ яҙыу;
-алмаштарҙың телмәрҙәге функцияһын аңлау, алмаш төркөмсәләрен белеү, алмаштарға морфологик анализ яһау;
-сифаттарҙың грамматик үҙенсәлектәрен белеү, уларға морфологик анализ яһау, артыҡлыҡ дәрәжәһендәге сифаттарҙы дөрөҫ яҙыу;
-ҡылымдарҙың яһалышын, грамматик үҙенсәлектәрен, һөйләмдәге функцияһын белеү. Ҡылымға морфологик анализ яһау;
-рәүештәрҙең грамматик үҙенсәлектәрен белеү, рәүеш менән сифаттарҙың оҡшашлығын һәм айырмаһын үҙләштереү. Рәүешкә морфологик анализ яһау;

-ябай һәм ҡушма һандарҙы айырыу, һан төркөмсәләрен, һандарҙың дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү. Һанға морфологик анализ яһау;
-ярҙамсы һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу;
-һүҙҙең лексик һәм грамматик мәғәнәләрен аңлау, Күп мәғәнәле, тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәрҙе телмәрҙә ҡулланыу.
Синонимдарҙы, антоним дарҙы, омонимдарҙы, нығынған һүҙбәйләнештәрҙе телмәрҙә ҡулланыу;
- бәйләнешле текст төҙөү. Текст буйынса план төҙөү. Тексттың йөкмәткеһен һөйләү. Инша, изложение яҙыу;
- фәнни тексты уҡыу һәм аңлау (өлөштәрен билдәләү, һәр өлөшкә исем ҡушыу, һорауҙар биреү);
- тыңлаған тексттың темаһын билдәләү;
- хикәйәләү тибындағы ентекле изложение яҙыу (90-100 һүҙ), тейешле әҙерлектән һуң тәҡдим ителгән темаға инша яҙыу;
- телмәр этикетын үҙләштереү һәм ғәмәлдә ҡулланыу.

«Башҡорт теле» уҡыу предметының йөкмәткеһе
1-се класс
Грамотаға өйрәтеү. Әлифба

Графика. Өн һәм хәреф. Үпкәнән килә торған һауа ағымының кәртәгә осрауы һәм осрамауына ҡарап, өндәрҙең һуҙынҡыларға һәм тартынҡыларға бүленеше. Ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар. Парлы һәм парһыҙ, яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар. Ҡ, к, п өндәренең ғ, г, б өндәре менән сиратлашыуы. Һүҙҙә нисә өн һәм нисә хәреф барлығын билдәләү. Өн һәм хәрефтең бер-береһенә тура килмәгән осраҡтарын билдәләү һәм күрһәтеү. Һүҙҙәрҙе ижеккә бүлеү. Баҫым. Алфавиттағы хәрефтәр тәртибе.
Һүҙ. Балаларға таныш предметтарҙы: уйынсыҡтар, уҡыу кәрәк-яраҡтары, өҫ-баш кейемдәре, йәнлектәр, үҫемлек һ. б. дөйөм исем аҫтында туплатыу. Һүҙҙәрҙе, мәғәнәләренә ҡарап, кем? нимә? ни эшләй? ниндәй? һорауҙары буйынса төркөмләү, уларҙы һөйләмдән табып, һорау ҡуйыу, телмәрҙә ҡулланыу.
Һөйләм. Телмәрҙән һөйләмде айырып алыу. Бирелгән һүҙҙәр менән, картиналар һәм һүрәттәр буйынса һөйләмдәртөҙөү. Һөйләмдең беренсе һүҙен баш хәреф менән яҙыу. Һөйләм аҙағында нөктә (йыл аҙағында - һораү һәм өндәү) билдәләре ҡуйыу.Шиғыр, хикәйә, йыр, әкиәт, мәҡәл, йомаҡ кеүек жанрҙарҙы айырыу.

Башҡорт теле

Фонетика. Әлифба осоронда «Өн һәм хәреф» темаһы буйынса алған белемдәрҙе системаға килтереү. Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр. Нәҙек һәм

ҡалын һүҙҙәр. Уларҙы тамғалау. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар. Ижек. һүҙҙе ижеккә бүлеү. Һүҙҙе юлдан юлға күсереү.
Һүҙ башында э хәрефе. Һүҙ уртаһында е хәрефе. Й хәрефенең яҙылышы. Йо, йө, йе, йү, йы, йә ҡушымсалары. Үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә е, ё, ю, я хәреф-тамғалары. У-ү хәрефле һүҙҙәр.
Һүҙ. Предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәр. Предметтың билдәһен белдергән һүҙҙәр. Предметтың хәрәкәтен (эшен) белдергән һүҙҙәр. *һәм, менән, да-дә, ҙа-ҙә, ла-лә, та-тә, ғына- генә, ҡына-кенә* ярҙамсы һүҙҙәре.
Һөйләм. һорау һөйләм. Өндәү һөйләм. Хәбәр һөйләм. О-ө хәрефле һүҙҙәр. Һөйләмдең сиктәрен билдәләү.
Орфография һәм пунктуация. Кешенең исем- фамилияларын, хайуан ҡушаматтарын һәм ер-һыу атамаларын ҙур хәреф менән яҙыу. Ярҙамсы һүҙҙәрҙең айырым яҙылыуы.
Универсаль уҡыу эш төрҙәре. Уҡыу эшмәкәрлегенә өйрәнеү. Хәреф һәм өндәрҙе таныу. Ижектәрҙе һәм һүҙҙәрҙе, һөйләмдәрҙе ҡушып уҡыу. Текстарҙы аңлы һәм тасуири уҡыу.
Хәрефтәрҙе айырым һәм бер береһе менән тоташтырып яҙыу. Һүҙ һәм һөйләмдәрҙе, ҡыҫҡа текстарҙы күсереп яҙыу. Ишеткәнде яҙыу (диктант). Уҡытыусы ҡуйған һорауға тулы һәм асыҡ яуап биреү, дәрестә иғтибар менән тыңлау, уҡытыусы ҡушҡанды аңларға өйрәнеү. Үҙ-ара һөйләшеү (диалог) ҡороу. Тел күренештәрен күҙәтеү, сағыштырыу, анализлау һәм һығымта яһау. Үҙ аллы белем алырға өйрәнеү. Уҡытыусы ярҙамында маҡсат ҡуйыу. Эште планлаштырыу һәм уның буйынса эшләү. Тикшереү. Эште баһалау.

2-се класс

Графика. Өн һәм хәреф. Хәреф һәм өн. Ике өндө белдереүсе хәрефтәр: я, е, ё, ю. У, ү хәрефтәренең ике өндө белдереүе. В хәрефенең үҙенсәлеге. һуҙынҡыларҙың һүҙҙәрҙе үҙгәртеүҙәге, яңы һүҙҙәр яһауҙағы һәм үҙҙәренең янында торған тартынҡыларҙың ҡалынлығын йәки нәҙеклеген билдәләүҙәге әһәмиәте. Һүҙҙе юлдан юлға күсереү, абзац. Башҡорт теле орфографияһының нигеҙҙәре. Һүҙҙәге өндәрҙе тикшереү тәртибе. Һүҙҙең өн моделе.
Морфология, һүҙ төркөмдәре. Предмет атамаһын белдереүсе һүҙҙәр. Кем? Кемдәр? Нимә? Нимәләр? һорауына яуап биреүсе һүҙҙәр. Уларҙың белдергән мәғәнәһе, телмәрҙә ҡулланылышы. Кешенең исем-фамилияһын, хайуандарҙың ҡушаматтарын, ер-һыу атамаларын белдереүсе һүҙҙәр, уларҙы баш хәреф менән яҙыу.
Предметтың хәрәкәтен белдереүсе һүҙҙәр. Уларҙың белдергән мәғәнәһе. Ни эшләй? Ни эшләне? Ни эшләр? йәки Ни эшләйәсәк? һорауҙарына яуап биреүсе һүҙҙәр. Уларҙың һөйләмдәге әһәмиәте һәм урыны.
Предмет билдәһен белдереүсе һүҙҙәр. Уларҙың аңлатҡан мәғәнәһе, әһәмиәте. Предмет билдәһен белдереүсе һүҙҙәре булған һүҙбәйләнештәр.
Ярҙамсы һүҙҙәр: ***һәм, менән, -да, -дә, -ҙа, -ҙә, -та, -тә, -ла, -лә, ғына, генә, ҡына, кенә.*** Уларҙың айырым яҙылышы, айырым торғанда мәғәнә аңлатмауы, баҫымһыҙ булыуы һәм телмәрҙә ҡулланылышы.
Һүҙьяһалыш. Тамырҙаш һүҙҙәрҙе уҡыу, яҙыу, төркөмләү (термин бирелмәй).

Синтаксис.Һүҙ, һүҙбәйләнеш, һөйләм. Уларҙың оҡшашлығы һәм айырмаһы. Әйтеү маҡсаты буйынса һөйләм интонацияһы һәм төрҙәре. Хәбәр һөйләм. Һорау һөйләм. Өндәү һөйләм. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре. Эйә, хәбәр, эйәрсән киҫәктәр.

Орфография һәм пунктуация. Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен өйрәнеү һәм ғәмәли ҡулланыу. Йә, йө, йү, йе, йо, йы ҡушымсалы һүҙҙәр. Һүҙҙәрҙә ике өндө белдергән я, е, ё, ю хәрефтәре. Һүҙ башында [уы], [үә] өндәре, в хәрефе. Һөйләмдең баш хәреф менән яҙылышы. Кешенең фамилияһы һәм исеменең, хайуан ҡушаматтарының, ер-һыу атамаларының баш хәреф менәняҙылышы. Хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәр аҙағында тыныш билдәләре. Һаналып киткән һүҙҙәр араһында тыныш билдәләре.

Телмәр үҫтереү. Аралашыу ситуацияһы. Уға ярашлы һөйләшеү (диалог) төҙөү.Текст. Тексты таныу. Текстың атамаһы. Текстағы һөйләмдәрҙең мәғәнәүи эҙмә-эҙлелеге. Текст төҙөү. Монолог (сығыш яһау, иғлан эшләү, доклад). Аралашыу этикеты (сәләм биреү, хушлашыу, ғәфү үтенеү, һорау менән мөрәжәғәт итеү, рәхмәт белдереү).

Универсаль уҡыу эш төрҙәре. Үҙ аллы белем алыуҙың башланғыс алымдарын өйрәнеү. Уҡыу эшмәкәрлеге буйынса башланғыс күнекмәләр алыу (маҡсат ҡуйыу, уҡыу материалы менән ҡыҙыҡһыныу, эште планлаштырыу, белем алыу буйынса мәсьәләне хәл итеү, эҙләнеү эше, рефлексия, контроль, баһа). Аралашыу мәҙәниәте,

3-сө класс

Фонетика һәм орфоэпия. Өндәр һәм хәрефтәр. Өндәрҙең һуҙынҡыларға һәм тартынҡыларға бүленеше. Ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар. Һүҙҙәрҙә тартынҡыларҙың сиратлашыуы ***{китап - китабы, ҡалаҡ-ҡалағы).*** Нәҙек һәм ҡалын һуҙынҡылар. Һүҙҙәргә фонетик анализ.

Һүҙ составы.Һүҙ составы (тамыр һәм ялғауҙар). Тамырҙаш һүҙҙәр. Уларҙың тамыры. Яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙар. Һүҙьяһалыш. Ҡушма һүҙҙәр. Ҡушылып яҙылыусы ҡушма һүҙҙәр. Ҡабатлау юлы менән йәки парлап яһалған ҡушма һүҙҙәр. Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы. Ҡушма һүҙҙәрҙә ҡалын (ъ) һәм нәҙек (ь) айырыу билдәләренең яҙылышы. Һүҙҙәргә составы буйынса анализ. Һүҙ төҙөлөшө. Һүҙҙең тамыры. Тамыр нигеҙле һүҙҙәр. Һүҙ нигеҙе тураһында төшөнсә. Яһалма һәм ҡушма һүҙҙәр. Ялғауҙар.

Орфография һәм пунктуация. Ялғауҙарҙың дөрөҫ яҙылышы. Ялғау ҡушылғанда бер иш тартынҡыларҙың килеп сығышы. Тамыр һүҙҙәрҙеге о-ө, ы-е хәрефтәренең ялғау ҡушҡанда ла һаҡланыуы. О-ө, ы-е хәрефтәренең тамыр һүҙҙәрҙә яҙылмау осраҡтары ***(тупраҡ, япрағы).*** Нәҙеклек билдәһенә бөткән һүҙҙәрҙә ялғауҙарҙың яҙылышы. Алынма һүҙҙәрҙә ялғауҙар яҙылышы.

Морфология. Үҙ аллы һүҙ төркөмдәре. Ярҙамсы һүҙҙәр.

Предмет атамаһы. Уны һөйләмдә ҡулланыу. Исемдең һорауҙары. Яңғыҙлыҡ исемдәр. Кешенең исем-фамилияһының, хайуан ҡушаматтарының, ер-һыу атамаларының, китап һәм газета-журнал исемдәренең ҙур хәреф менән яҙылышы.

Билдәне белдергән һүҙҙәр. Уларҙың исем алдынан килеүе, телмәрҙәге әһәмиәте.

Хәрәкәтте белдереүсе һүҙҙәр.Һөйләмдә уларҙы таныу, дөрөҫ һорау ҡуйыу. Был һүҙҙәрҙең һөйләмдә хәбәр ролен үтәүе.

Ярҙамсы һүҙҙәр. Ярҙамсы һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.

Синтаксис.Һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе, һөйләмдәрҙе таныу, уларҙың оҡшаш һәм айырмалы яҡтары. Һөйләмде һүҙбәйләнештәргә тарҡатыу. Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибе. Һөйләү маҡсатына ҡарап, һөйләмде өс төргә бүлеү: хәбәр, һорау һәм өндәү. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре. Һөйләмдең тиң киҫәктәре. Һөйләмгәсинтаксик анализ.

Лексика. Һүҙҙәрҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһе. Тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәр. Синонимдар, антонимдар, омоним дар. Нығынған һүҙбәйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлатыу, улар менән һөйләмдәр төҙөү.

Телмәр һәм уның төрҙәре. Һөйләү телмәре. Диалог. Әңгәмәсе менән диалог ҡороу. Аралашыу оҫталығын шымартыу. Монолог. Уны һөйләү оҫталығы (логик эҙмә-эҙлелек һәм тасуирилыҡ). Эске телмәр.

Хикәйә. Әкиәт. Шиғыр. Тексты логик яҡтан тамамланған өлөштәргә бүлеү.
Уларға исем ҡушыу (план). Абзац. Ҡыҙыл юл. Бәләкәй күләмле хикәйәләр (текст) ижад итеү. Текстҡа ҡарата ҡыҫҡа баһалама яҙыу. Әкиәт. Әкиәт ижад итеү. Шиғыр төҙөлөшөн өйрәнеү. Шиғырҙы күсереп яҙыу үҙенсәлектәре.

Телмәр үҫтереү. Телмәр мәҙәниәте. Темаға ярашлы тәбиғәт күренештәре, тормош-көнкүреш, ҡыҙыҡлы хәлдәр тураһында ҡыҫҡа текст төҙөү. Бирелгән нигеҙ һүҙҙәр ярҙамында текст төҙөү.

Текстҡа план төҙөү. Тексттың өлөштәре һәм һөйләмдәр араһында мәғәнәүи бәйләнеш булдырыу. Тексттың темаһы, төҙөлөшө (инеш, төп өлөш,йомғаҡлау).

Әҙер йәки коллектив төҙөлгән план буйынса текст төҙөү. Тәҡдим ителгәнтекст буйынса изложение (50-60 һүҙ) яҙыу. Хикәйә һәм инша яҙыу (65-70 һүҙ). Әкиәт төҙөү.

4-се класс

Дүртенсе класс программаһы уҡыусыларҙың 1-3-сө кластарҙа үҙләштергән белемдәрен системаға килтереү, тулыландырыу, телмәр эшмәкәрлеген тулыһынса формалаштырыу, белем алыу күнекмәләрен сифатлы кимәлгә күтәреү маҡсатын ҡуя.

Йөкмәткеһе

Фонетика һәм орфоэпия. Өн һәм хәреф. Ҡайһы бер өндәрҙең үҙенсәлекле әйтелеше. Ижек, баҫым. Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр. Нәҙек һәм ҡалын һуҙынҡылар. Парлы һәм парһыҙ, яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар. Һүҙгә тулы фонетик анализ яһау.

Һүҙ составы. Һүҙҙәрҙең составы: тамыр һәм ялғау. Тамырҙаш һүҙҙәр. Яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙар. Һүҙьяһалыш. Һүҙ составы буйынса анализ,

Орфография һәм пунктуация. Башҡорт теле орфограммалары тураһында белемдәрҙе системаға һалыу. Тыныш билдәләрен дөрөҫ ҡуйып, хатаһыҙ

күсереп яҙыу, диктант, изложение, инша яҙыу. Төрлө тикшереү эштәрен үтәргә өйрәнеү.

Синтаксис. Һүҙ, һүҙбәйләнеш һәм һөйләм. Уларҙың оҡшаш һәм айырмалы яҡтары. Һөйләү маҡсаты буйынса һөйләмдәрҙе хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәргә айырыу, уларҙы дөрөҫ интонация менән уҡыу һәм тейешле тыныш билдәләрен ҡуйып яҙыу. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре. Эйәрсән киҫәктәр: анығлаусы, тултырыусы, хәл. Тарҡау һәм йыйнаҡ һөйләмдәр. Һөйләмдең тиң киҫәктәре. Ябай һөйләмгә синтаксик анализ.

Морфология. Һүҙ төркөмдәре. Үҙ аллы һүҙ төркөмдәре. Ярҙамсы һүҙҙәр.

Исем. Исемдәрҙең йәнле һәм йәнһеҙ предметтарҙы атау функцияһы. Исемдең һорауҙары. Уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәр. Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше: берлек һәм күплек һаны, уларҙың күрһәткестәре. Төрлө килештә килгән исемдәрҙең һөйләмдәге функцияһы. Исемдәрҙең эйәлек заты менән үҙгәреше. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше. Уның мәғәнәһе һәм белдерелеү сараһы. Килеш һорауҙары. Ҡалын һәм нәҙек килеш ялғауҙары. Рус теленән ингән һүҙҙәрҙең килеш менән үҙгәреше.Исемдәрҙең яһалыш төрҙәре (тамыр, яһалма, ҡушма, парлы). Исемдәргә морфологик анализ.

Алмаш. Алмаштарҙың телмәрҙәге функцияһы. Алмаш төркөмсәләре. Зат алмаштары. Эйәлек заты алмаштары. Һорау һәм күрһәтеү алмаштары. Алмаштарҙың килеш менән үҙгәреше. Алмашҡа морфологик анализ.

Сифат. Тамыр һәм яһалма сифаттар. Сифаттарҙың үҙгәреше. Төп һәм шартлы сифаттар. Сифат дәрәжәләре. Сифатҡа морфологик анализ.

Ҡылым. Ҡылымдарҙың яһалышы. Тамыр, яһалма, ҡушма ҡылымдар. Ҡылымдарҙың үҙгәреше (заман, зат, һан). Ҡылымдарҙың барлыҡ һәм юҡлыҡ формалары.

Ҡылымдарҙың үткән замаиы. Уларҙың зат һәм һан менән үҙгәреше, барлыҡ-юҡлыҡ, шаһитлы-шаһитһыҙ формалары.

Ҡылымдарҙың хәҙерге заманы. Уларҙың зат һәм һан менән үҙгәреше, барлыҡ-юҡлыҡ формалары.

Ҡылымдарҙың киләсәк заманы. Киләсәк заман ҡылымдарының ике формаһы. Уларҙың зат һәм һан менән үҙгәреше, барлыҡ-юҡлыҡ формалары.

Ҡылымдарҙың шарт һәм теләк һөйкәлештәре. Ҡылымға морфологик анализ.

Рәүеш. Рәүештәрҙең яһалышы. Рәүеш төркөмсәләре. Рәүеш менән сифаттарҙың оҡшашлығы һәм айырмаһы. Рәүешкә морфологик анализ.

Һан. Ябай һәм ҡушма һандар. Һан төркөмсәләре. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы. Һанға морфологик анализ.

Лексика, һүҙҙең лексик һәм грамматик мәғәнәләре. Һүҙҙең күп мәғәнәлелеге. Тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәр. Мәғәнәләре менән бер үк төрлө булған йәки бер-береһенән мәғәнә төҫмөрҙәре менән айырыла торған һүҙҙәр - синонимдар. Антонимдар. Омонимдар. Ныҡынған һүҙбәйләнештәр. Уларҙы телмәрҙә ҡулланыу.

Телмәр үҫтереү. Бәйләнешле телмәр. Текст. Уның мәғәнәүи өлөштәре. Абзац. Ҡыҙыл юл. Идея-тематик йөкмәтке. Текст буйынса план төҙөү. Тексттың йөкмәткеһен һөйләү. Инша, изложение яҙыу.

Телмәр этикеты.

Ярҙамсы һүҙҙәр. Ярҙамсы һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.

Программаны тормошҡа ашырыу формалары:

-фронталь;
-парлы;
-төркөм менән;
-индивидуаль.

Программаны тормошҡа ашырыу алымдары:

- практик;
-аңлатыу;
-эҙләнеү;
-күҙәтеү;

Ҡулланыу саралары:
-моделдәр һәм таблицалар;
- һүрәттәр;
-дидактик материал.

Белем кимәлен диагностикалау формалары:

	1 класс	2 класс	3 класс	4 класс
Контроль диктант	2	9	9	9
Һүҙлек диктанты		9	9	9
Тест		4	4	4

Тематик план
1-се класс
Грамотаға өйрәтеү. Әлифба

102 с

№	Дәрес темаһы	Сәғәт һаны	Уҡыусылар эшмәкәрлеге
1	Белем байрамы. Бәйләнешле телмәр.	1	Мәктәп, уҡытыусы, класташтар менән танышыу. Әңгәмәләшеү. Темаға ярашлы «Әлифба» дәреслегендә бирелгән сюжетлы һүрәттәр буйынса һөйләмдәр төҙөү.
2	Нимә ул предмет?	1	Предметты күҙәтеү, тикшереү. Һүҙҙе әйтеү һәм ишетеү
3	Предмет һәм һүҙ. Предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәр.	1	Предмет һәм һүҙ төшөнсәһен сағыштырыу. Уларҙың айырмалыҡтарын табыу. Һорауҙарға яуап биреү, һорау ҡуйыу, диалогта ҡатнашыу.
4	Предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәр.	1	Һөйләмде һүҙҙәргә таркатыу. Предмет атамаларын кү- ҙәтеү, һүҙҙәргә кем? нимә? кемдәр? нимәләр? һорауҙа рын дөрөҫ ҡуйыу. Һөйләм һыҙмаһында предметтың атамаһын белдереүсе һүҙҙе билдәләү. Төрлө предмет атамаларын төркөмләү.
5-6	Предметтың хәрәкәтен белдергән һүҙҙәр	2	Предметтың хәрәкәтен белдергән һүҙҙәрҙең аңлаткан мәғәнәһен үҙләштереү. Уларға дөрөҫ һорау ҡуйыу. Предметтың хәрәкәтен белдергән һүҙҙәр менән һүҙ бәйләнештәр, һөйләмдәр төҙөү; уларҙың һөйләмдәге урынын билдәләү, һыҙмала күрһәтеү.
7-8	Предметтың билдәһен белдергән һүҙҙәр.	2	Предметтың билдәһен белдергән һүҙҙәрҙең мәғәнәһе һәм үҙенсәлектәре. Предметҡа хас булған билдәләрҙе әйтеү, уларҙы күҙәтеү һәм сағыштырыу.
9	Һүҙбәйләнеш.	1	Һүҙбәйләнештәр төҙөү. Уларҙы телмәрҙән айырып алыу. Һүрәттәр йөкмәткеһенә ярашлы һүҙбәйләнештәр төҙөү.
10-11	Һөйләм.	2	Һөйләм тураһында төшөнсә. Һөйләмде күҙәтеү, һүҙбәйләнештәр менән сағыштырыу. Уҡытыусының һорауҙарына тулы һәм асыҡяуап биреү, диалогта ҡатнашыу. Һөйләмде дөрөҫ интонация менән әйтеү. Телмәрҙән һөйләмде айырып

			алыу. һөйләмде һүҙбәйләнештәргә һәм һүҙҙәргә тарҡатыу. Бирелгән һүҙҙәр йәки картина буйынса һөйләмдәр төҙөү. Уларҙың һыҙмаһын үҙләштереү Өндәшеү маҡсатына ярашлы рәүештә нөктә, һорау, өндәү билдәләре ҡуйыу.
12	*Һәм, менән, ла-лә, та-тә, ҙа-ҙә,да-дә* ярҙамсы һүҙҙәре	1	*һәм, менән, ла-лә, та-тә, ҙа-ҙә, да- дә* ярҙамсы һүҙҙәрен телмәрҙә таныу, дөрөҫ интонация менән уҡыу (баҫымһыҙ). Уларҙы һөйләмдән үҙҙәре бәйләнеп килгән һүҙҙәр менән айырып алыу, һыҙмала билдәләү.
13	Ярҙамсы һүҙҙәр: *ғына-генә, ҡына-кенә*	1	*ғына-генә, -ҡына –кенә* ярҙамсы һүҙҙәрен телмәрҙә таныу, дөрөҫ интонация менән әйтеү, уларҙы һыҙмала тамға менән билдәләү һәм телмәрҙә ҡулланыу.
14	Һүҙ. Өн.	1	Телмәрҙе һөйләмдәргә, һөйләмде һүҙҙәргә, һүҙҙе ижектәргә, ижекте өндәргә бүлеү. һүҙҙе әйтеү, тыңлау. һүҙҙән кәрәкле өндө айырып алыу. Һүҙҙең һәр өнөн айырып әйтеү һәм һәр өндө шаҡмаҡтар ярҙамында билдәләү.
15	Һүҙҙә нисә өн?	1	Һүҙҙәрҙе әйтеү, тыңлау, өндәрҙе айырып алыу һәм сағыштырыу, Һүҙ моделендә һәр өндө үҙ шаҡмағына ҡуйыу. Һүҙҙәге өндәрҙе тыңлау, ишетеү, өндәрҙе әйтеү һәм һанау.
16	Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр. Ижек	1	Һүҙҙе әйтеү, тыңлау. Уны ижектәргә бүлеү. Һүҙҙә төрлө юлдар менән ижектәр һанын билдәләү. Өндәрҙе күҙәтеү, уларҙы айырыу ысулдарын һәм юлдарын табыу. Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәрҙе әйтеүҙә үпкәнән өрөлгән һауаның хәрәкәт итеүен күҙәтеү. Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәрҙең оҡшаш һәм айырмалы яҡтарын аңлата белеү.
17	Нәҙек һәм ҡалын өндәр. Нәҙек, ҡалын әйтелешле һүҙҙәр	1	Нәҙек һәм ҡалын әйтелешле өндәрҙе сағыштырыу, айырыу. Ҡалын һәм нәҙек әйтелешле һүҙҙәрҙе сағыштырыу. Һүҙҙәрҙәге сингармонизм законын күҙәтеү. Һүҙҙәргә анализ эшләү, өн моделен һыҙыу.
18	Һаңғырау, яңғырау тартынҡылар.	1	Тартынҡыларҙы күҙәтеү. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡыларҙы сағыштырыу һәм уларға хас айырма- лыҡтарҙы билдәләү,

			һығымта яһау. Һүҙ моделендә уларҙы билдәләү.
19	Баçым.	1	Һүҙҙәрҙә баçымлы ижекте кеслө тауыш менән айырып әйтеү, уны билдәләү. Һуҙынҡы өндәргә баçым төшөүе, Башҡорт теленең баçым үҙенсәлектәре.
20	Һаңғырау, яңғырау тартынҡы өн.	1	Өн-хәреф анализы яһау. Һүҙҙәрҙең моделен төҙөү. Кәрәкле өндәр булған һүҙҙәр табыу. Һүҙҙәрҙе яңғырау һәм һаңғырау тартынҡыларына ярашлы төркөмләү. Парлап диалог төҙөү.
21	Һүҙҙең өн моделе.	1	Һүҙҙе әйтеү, тыңлау. һүҙҙең һәр өнөн ишетеү һәм тауыш ярҙамында әйтеү. Һүҙҙең өн моделен төҙөү, анализлау.
22	Хәреф өндөң тамғаһы.	1	Һуҙынҡы һәм тартынҡы, ҡалын һәм нәҙек өндәрҙе айырып алыу. Һүҙҙәрҙең моделен төҙөү.
23	[ә] өнө. Әә хәрефе.	1	Әә өн хәрефен үҙләштереү. Һүҙҙәрҙә өндөң урынын билдәләү. Нәҙек һәм ҡалын өндәрҙе сағыштырыу, һығымта яһау. Әә хәрефтәрен яҙыу. Диктант яҙыу.
24-25	[а] өнө. Аа хәрефе.	2	Аа өн хәрефен үҙләштереү. [а] өнөн әйтеү, тыңлау. Һуҙынҡы өндәрҙең үҙенсәлектәрен аңлау.
26	Әә-Аа хәреф-тәре.	1	Әә-Аа хәрефтәрен дөрөç каллиграфия менән дәфтәргә яҙыу. Һүҙҙәрҙең өн моделен төҙөү. Диктант яҙыу.
27	[ө] өнө. Өө хәрефе.	1	Өө өн-хәрефен үҙләштереү. Өндө тыңлау, ишетеү, сағыштырыу, дөрөç әйтеү. Өө хәрефтәрен яҙыу. Хәреф диктанты.
28-29	[о] өнө. Оо хәрефе.	2	Оо өн'хәрефен үҙләштереү. [о] өнөн әйтеү, тыңлау, ҡылыҡһырлама биреү. Оо хәрефтәрен дөрөç матур каллиграфия менән яҙырға өйрәнеү. 0-ө өндәрен һәм хәрефтәрен сағыштырыу.
30-31	[ү] өнө. Үү хәрефе.	2	Үү өн-хәрефен үҙләштереү. [ү] өнөн тыңлау, сағыш тырыу, өнгә ҡылыҡһырлама биреү, дөрөç әйтеү. Үү хәрефтәрен дөрөç итеп яҙыу.
32	Уу өн-хәрефе. Умарталыҡта.	1	Уу өн-хәрефен үҙләштереү. [у] һуҙынҡы өнөн тыңлау, сағыштырыу, уға ҡылыҡһырлама биреү, дөрөç әйтеү. Уу хәрефтәрен яҙыу. Хәреф диктанты
33	Уу-Үү хәреф-тәре.	1	Нәҙек һәм ҡалын һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу һәм һығымта яһау, Һүҙҙәрҙең

			өн моделен төҙөү. Уу, Үү хәрефтәрен дөрөҫ каллиграфия менән яҙыу. Уу, Үү хәрефтәре булған һүҙҙәрҙе график һыҙманан уҡыу. Өйрәнелгән хәрефтәрҙе әйтеп яҙҙырыу.
34-35	[э] өнө. Ээ(е) хәрефе.	2	Ээ өн-хәрефен үҙләштереү. [э] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Э хәрефенең һүҙ башында ғына яҙылышы тураһында һығымта яһау. Ээ хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Диалог тураһында башланғыс төшөнсә алыу.
36-37	[ы] өнө. Ыы хәрефе.	2	Ыы өн-хәрефен үҙләштереү. [ы] өнөн тыңлау, сағыш- тырыу, анализ яһау, дөрөҫ әйтеү. Ыы хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Һүҙҙәргә хәрефтәр өҫтәп яҙыу.
38-39	[и] өнө. Ии хәрефе.	2	Ии өн-хәрефен үҙләштереү. [и] нәҙек һуҙынҡыһын тыңлау, сағыштырыу, ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү һәм матур яҙыу. Нәҙек һуҙынҡыны күҙәтеү. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләмдәр уҡыу һәм күсереп яҙыу.
40-41	[м] өнө. Мм хәрефе.	2	Мм өн-хәрефен үҙләштереү. [м] өнөн күҙәтеү, сағыштырыу, өн анализы эшләү. Мм хәрефтәрен яҙыу, яңы хәреф менән ижектәр, һүҙҙәр яҙыу. Күсереп яҙыу. Мм хәрефтәрен башҡа хәрефтәр менән бәйләп яҙыу.
42	[н] өнө. Нн хәрефе.	1	Нн өн-хәрефен үҙләштереү. [н] өнөн тыңлау, сағыш- тырыу, өн анализы яһау. Нн хәрефтәрен яҙыу, хәреф менән ижектәр, һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Дәреслектән күсереп яҙыу. Нн хәрефтәрен башҡа хәрефтәр менән бәйләп яҙыу.
43	[ң] өнө, ң хәрефе	1	ң өн-хәрефен үҙләштереү. [ң] өнөн тыңлау, сағышты рыу, ҡылыҡһырлама биреү, һүҙҙәрҙә ң өн-хәрефенең урынын билдәләү. Был өндөң һүҙҙең беренсе өнө бу- лып бер ваҡытта ла килмәүе тураһында һығымта яһау. ң хәрефен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләмдәр уҡыу һәм күсереп яҙыу.
44	[л] өнө. Лл хәрефе.	1	Лл өн-хәрефен үҙләштереү. [л] өнөн тыңлау, сағыштырыу, ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Тартынҡы өндәрҙең үҙенсәлектәрен билдәләү. Лл хәрефтәрен яҙыу, башҡа

			хәрефтәр менән бәйләү. Был хәреф менән ижектәр, һүҙҙәр уҡыу һәм яҙыу.
45	[р] өнө. Рр хәрефе	1	Рр өн-хәрефен үҙләштереү. [р] өнөн тыңлау, сағыштырыу, ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Рр хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Хәреф диктанты.
46	Тикшереү эше	1	Лл, Мм, Уу, Әә, Аа, Өө, Оо, Үү, Ыы, Ии, Ээ(е) хәрефтәрен дөрөҫ яҙыу. Был хәрефтәр менән һүҙҙәрҙе күсереп яҙыу.
47-48	[й] өнө. Йй хәрефе.	2	Йй өн-хәрефен үҙләштереү. [й] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Йй хәрефтәрен яҙыу. Ике-өс хәрефтән торған һүҙҙәрҙән диктант яҙыу. Күсереп яҙыу.
49-50	[г] өнө. Гг хәрефе.	2	Гг өн-хәрефен үҙләштереү. [г] өнөн тыңлау, күҙәтеү, сағыштырыу. Гг хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Диктант яҙыу.
51-52	[к] өнө. Кк хәрефе.	2	Кк өн-хәрефен үҙләштереү. [к] өнөн тыңлау, сағыштырыу, ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Кк хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Яҙғанды уҡыу һәм тикшереү.
53	[ғ] өнө. Ғғ хәрефе.	1	Ғғ өн-хәрефен үҙләштереү. [ғ] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Ғғ хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу.
54	[ҡ] өнө. Ҡҡ хәрефе.	1	Ҡҡ өн-хәрефен үҙләштереү. [ҡ] өнөн тыңлау, сағыш- тырыу, ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Ҡҡ хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Ҡыҫҡа диктант.
55-56	Ғғ, Ҡҡ хәрефтәре.	2	Гг, Ғғ, Ҡҡ өндәрен башҡа өндәр менән сағыштырыу. Гг, Ғғ, Ҡҡ хәрефтәрен дөрөҫ каллиграфия менән яҙыу. Уҡыу күнекмәләрен нығытыу.
57-58	[б] өнө. Бб хәрефе.	2	Бб өн-хәрефен үҙләштереү. [б] өнөн тыңлау, сағыштырыу, өнгә ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Яңғырау тартынҡының әйтелешен күҙәтеү. Бб хәрефтәрен каллиграфик яҡтан дөрөҫ яҙыу.
59	Үтелгәндәрҙе нығытыу.	1	Өндәргә анализ биреү. Өйрәнелгән хәрефтәр менән һүҙҙәр, һөйләмдәр, ҡыҫҡа текстар уҡыу. Күсереп һәм ишеткәнде яҙыу. Картиналар буйынса һорауҙарға яуап биреү, һорауҙар ҡуйыу, текстар төҙөү.
60	Күсереп яҙыу.	1	Күсереп яҙыу ҡағиҙәһен үҙләштереү. Һүҙҙәр

			теҙмәһен иғтибарлы күсереп яҙырға өйрәнеү.
61	[п] өнө. Пп хәрефе.	1	Пп өн-хәрефен үҙләштереү. [п] өнөн тыңлау, Сағыштырыу, ҡылыкһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Пп хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Диктант. Яҙғанды уҡыу.
62-63	[з] өнө. Зз хәрефе	2	Зз өн'хәрефен үҙләштереү. [з] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Зз хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Телефон аша аралашыу ҡағиҙәләрен үҙләштереү.
64-65	[с] өнө. Сс хәрефе	2	Сс өн-хәрефен үҙләштереү. [с] өнөн тыңлау, сағыштырыу, өн анализы яһау, дөрөҫ әйтеү. Сс хәрефтәрен яҙыу. Ижек- тәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Ҡыҫҡа һөйләмдәрҙән диктант яҙыу.
66	Телмәр үстереү. Ҡоштар.	1	Башҡортостанда йәшәүсе ҡоштар тураһында һөйләшеү, текстар уҡыу. Ҡоштарға ярҙам итеү мөмкинлеген һәм сара ларын билдәләү. Уҡыу һәм һөйләү, күсереп яҙыу.
67-68	[ҙ] өнө. Ҙҙ хәрефе.	2	Ҙҙ өн-хәрефен үҙләштереү. [ҙ] өнөн тыңлау, сағыштырыу, өн анализы яһау. Ҙҙ хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу.
69-70	ҫ] өнө, ҫ хәрефе.	2	ҫ өн-хәрефен үҙләштереү. [ҫ] өнөн тыңлау, сағыштырыу һәм был өндөң һүҙҙең беренсе өнө булып бер ваҡытта ла килмәүе тураһында һығымта яһау. ҫ хәрефен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу.
71-72	[д] өнө. Дд хәрефе.	2	Дд өн-хәрефен үҙләштереү. [д] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Дд хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. [д] һәм [т] өндәрен сағыштырыу, һығымта яһау.
73-74	[т] өнө. Тт хәрефе.	2	Тт өн-хәрефен үҙләштереү. [т] өнөн тыңлау, сағыштырыу, өнгә ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Һаңғырау тартын ҡының әйтелешен күҙәтеү. Тт хәрефтәрен яҙыу. Тт хәрефле ижектәр, һүҙҙәр, һөйләмдәр уҡыу һәм күсереп яҙыу. Диктант.
75	[уы],[үе] тартынҡы өндәре. Уу, Үү хәрефтәре.	1	У,ү хәрефтәренең тартынҡы өндәрҙе белдереүе, уларҙың һүҙҙәге урынын билдәләү. Был хәрефтәр менән һүҙҙәр уҡыу һәм яҙыу. У,ү хәрефле һүҙҙәрҙең моделен төҙөү.
76	[ж] өнө. Ж ж хәрефе.	1	Жж өн-хәрефен үҙләштереү. [ж]

			өнөнтыңлау, сағыштырыу, ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Жж хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Диктант яҙыу. Шиғыр күсереп яҙыу үҙенсәлектәре.
77-78	[ш] өнө. Шш хәрефе.	2	Шш өн-хәрефен үҙләштереү. [ш] өнөн тыңлау, сағыштырыу, өн анализы яһау, дөрөҫ әйтеү. Һаңғырау өндө күҙәтеү. Шш хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Диктант.
79-80	[в] өнө. Вв хәрефе.	2	Вв өн-хәрефен үҙләштереү. [в] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Һүҙ башында, һүҙ уртаһында һәм аҙағында дөрөҫ әйтеү, уҡыу. Вв хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләмдәр күсереп яҙыу.
81-82	[ф] өнө. Фф хәрефе.	2	Фф өн-хәрефен үҙләштереү. [ф] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Фф хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Хәреф, һүҙ, һөйләмдәрҙән диктант яҙыу.
83-84	Яя хәрефе.	2	Яя хәрефен яҙырға өйрәнеү. Яя хәрефенең ике өндө белдереүен үҙләштереү. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу, яҙма тексты уҡыу,һүҙҙәрҙең өн моделен төҙөү.
85-86	Ее хәрефе.	2	Ее хәрефенең ике өндө белдереүен үҙләштереү. Ее хәрефе булған һүҙҙәрҙе дөрөҫ уҡыу. Был хәреф менән һүҙҙәр яҙырға өйрәнеү. Һүҙҙәрҙең өн моделен төҙөү.
87-88	Юю хәрефе.	2	Юю хәрефен яҙырға өйрәнеү. Ике өндө белдереүен күҙәтеү. Тексты етеҙ һәм тасуири уҡыу. Текст буйынса диалог ҡороу. Һүҙҙәрҙең өн моделен төҙөү.
89-90	Ёё хәрефе.	2	Ёё хәрефен яҙырға өйрәнеү. Ёё хәрефе булған рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙе дөрөҫ уҡыу һәм яҙыу. Һүҙҙәрҙең өн моделен төҙөү.
91	Нәҙек, ҡалын айырыу билдә" ләре.	1	Һүҙ аҙағында һәм уртаһында нәҙек һәм ҡалын (ь, ъ) айырыу билдәһе булған һүҙҙәрҙе күҙәтеү, дөрөҫ уҡыу һәм әйтеү. ь, ъ хәрефен яҙырға өйрәнеү. Рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙе яҙырға өйрәнеү.
92-94	[һ] өнө. Һһ хәрефе.	3	Һһ өн-хәрефен үҙләштереү. [һ] өнөн тыңлау, сағыштырыу, өн анализы яһау, дөрөҫ әйтеү. Һһ хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу. Диктант яҙыу. Һһ

			хәрефтәре менән һүҙҙәр, һөйләмдәр Һәм текстар уҡыу. Етеҙ уҡыу һәм дөрөҫ яҙыу күнекмәләрен булдырыу. Белемдәрҙе тикшереү. Хаталарҙы иҫкәртеү.
95	[х] өнө. Хх хәрефе.	1	Хх өн-хәрефен үҙләштереү. [х] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Текстарҙы етеҙ һәм тасуири уҡыу. Йөкмәтке буйынса һорауҙарға яуап биреү. Хх хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләмдәрҙе күсереп һәм ишеткәнде яҙыу.
96	Һһ,Хх хәрефтәре.	1	[һ], [х] өндәрен сағыштырып күҙәтеү. Һығымта яһау.
97	[ц] өнө. Цц хәрефе.	1	Цц өн-хәрефен үҙләштереү. [ц] өнөн тыңлау, сағыштырыу, ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙе дөрөҫ уҡыу. Цц хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләмдәрҙе күсереп яҙыу.
98	[ч] өнө. Чч хәрефе.	1	Чч өн-хәрефен үҙләштереү. [ч] өнөн тыңлау, сағыштырыу. Рус теленән ингән һүҙҙәрҙе дөрөҫ уҡыу. Чч хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләм күсереп яҙыу.
99	[щ] өнө. Щщ хәрефе.	1	Щщ өн-хәрефен үҙләштереү. [щ] өнөн тыңлау, сағыштырыу, ҡылыҡһырлама биреү, дөрөҫ әйтеү. Рус теленән ингән һүҙҙәрҙе дөрөҫ уҡыу һәм яҙыу. Щщ хәрефтәрен яҙыу. Ижектәр, һүҙҙәр, һөйләмдәрҙе күсереп яҙыу. Диктант яҙыу.
100	Алфавит.	1	Алфавит хәрефтәренең исемдәрен дөрөҫ әйтеү. Уларҙың тәртибен иҫтә ҡалдырыу.
101-102	Тикшереү эше. Эшкә анализ.	2	Үтелгәндәргә йомғаҡ яһау, уҡыусыларҙың белемен, өндәргә анализ яһауын, уҡыу һәм яҙыуын, күнекмәләрен тикшереү.

Башҡорт теле

1-се класс

№	Дәрес темаһы	Сәғәт һаны	Уҡыусылар эшмәкәрлеге
1	Өн һәм хәреф	1	Әлифба осоронда өйрәнгәнде ҡабатлау. Өн менән хәрефтең бер үк төшөнсә булмауына, өндөң яҙыуҙағы тамғаһы - хәреф икәнлегенә иғтибар итеү һәм уны күнегеүҙәр ярҙамында нығытыу.
2	Нәҙек һәм ҡа-лын һүҙҙәр.	1	Башҡорт телендә ҡалын һәм нәҙек әйтелешле һүҙҙәр булыуы тураһында белемдәрҙе системаға килтереү. Өндәрҙе бутау мәғәнә үҙгәреүенә килтереүен күҙәтеү. Һүҙҙәрҙе сингармонизм законына ярашлы төркөмләү, уларҙың моделен төҙөү. Өндәргә анализ яһай белеү.
3	Һуҙынҡы һәм тартынҡы өн-дәр. Уларҙы тамғалау.	1	Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр араһындағы айырманы белеү һәм был туралағы белемдәрҙе нығытыу.
4	Яңғырау һәм һаңғырау тар-тынҡылар.	1	Тартынҡы өндәрҙе төркөмләү. Уларҙың таблицаһын тултырыу. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡыларҙың нәҙек һәм ҡалын һуҙынҡылар уртаһында әйтелешен тыңлау, сағыштырыу, һығымта яһау. Төрлө осраҡтарға миҫалдар таба белеү.
5	Ижек. Һүҙҙе ижеккә бүлеү.	1	Һүҙҙе һамаҡлап ижеккә бүлеү һәм һүҙҙәрҙәге ижектәр һанын билдәләү. Текстан бер, ике, өс ижекле һүҙҙәрҙе айырып алыу. Телмәр үҫтереү буйынса күнекмәләр алыу, уҡыусыларға таныш темаларға текстар төҙөү.
6	Һүҙҙе ижеккә бүлеү, юл дан юлға күсереү	1	Һүҙҙе ижеккә бүлеү, юлдан юлға дөрөҫ күсереү күнекмәһе алыу.
7-8	Баш хәреф. Кешенең исем-фамилиялары яҙылышы.	2	Кеше исемдәрен һәм фамилияларын дөрөҫ яҙыу. Башҡортостандың билдәле шәхестәре тураһында һөй- ләшеү һәм уларҙың исем-фамилияларының яҙылышын иҫтә ҡалдырыу.

9	Баш хәреф. Хайуан -кушаматтары	1	Хайуандар тураһындағы диалогта ҡатнашыу, үҙҙәренең йорт хайуандары тураһында текст төҙөү. Хайуандарҙы төркөмләү, уларға ҡушаматтар уйлау, ҡушаматтарҙы дөрөҫ яҙыу.
10	Ер-һыу атамалары.	1	Башҡортостандың ер-һыу атамалары тураһында әңгәмәлә ҡатнашыу. Үҙҙәре йәшәгән төбәктәге ер-һыу атамаларын ҙур хәреф менән яҙыу. Башҡортостандағы ҡала, тау, йылға исемдәренең яҙылышын үҙләштереү.
11	Һөйләм.	1	Һөйләмде интонацион күҙлектән дөрөҫ әйтеү һәм уҡыу. Һөйләмдең сиктәрен билдәләү, баш хәреф менән яҙыу, һөйләм аҙағында тыныш билдәһе ҡуйыу. Төрлө темаға йәки сюжетлы һүрәттәр буйынса һөйләмдәр һәм уларҙың һыҙмаһын төҙөү. Һөйләмдәрҙе тулыландырыу
12	Хәбәр һөйләм.	1	Хәбәр һөйләм тураһында төшөнсә алыу, һөйләм аҙағында нөктә ҡуйып яҙыу. Һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу. Хәбәр һөйләмдең һыҙмаһын төҙөү.
13	Һорау һөйләм.	1	Һорау һөйләм тураһында төшөнсә алыу, уны дөрөҫ интонация менән тасуири уҡыу күнекмәһе алыу, һөйләм аҙағында һорау билдәһе ҡуйып яҙыу. Һорау һөйләмде һыҙмала күрһәтеү.
14	Өндәү һөйләм.		Өндәү һөйләм тураһында төшөнсә алыу, өндәү һөйләмдәрҙе тыңлау, айыра белеү, дөрөҫ интонация менән әйтеү һәм уҡыу, һөйләм аҙағында өндәү билдәһе ҡуйып яҙыу. Өндәү һөйләмде һыҙмала күрһәтеү
15	0-ө хәрефле һүҙҙәр.		Тамырында о-ө хәрефле һүҙҙәрҙе сағыштырыу, һығымта яһау, төркөмләү Һәм дөрөҫ яҙыу. Уларға ялғауҙарҙы дөрөҫ ҡушыу.
16	У-ү хәрефле һүҙҙәр.		У-ү хәрефле һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу, һығымта яһау, төркөмләү. Уларҙы дөрөҫ яҙыу, төшөп ҡалған хәрефтәрҙе өҫтәп яҙыу, ялғауҙарҙы дөрөҫ ҡушыу.
17	Э хәрефенең яҙылышы.		Һүҙ башында э хәрефенең генәяҙылыуын, һүҙ уртаһында [э] өнөнөң е хәрефе менән тамғаланыуынсағыштырыу нигеҙендә үҙләштереү, һығымта яһау. Миҫалдар

			нигеҙендә иҫбатлай белеү. Һүҙҙәрҙең моделен төҙөү.
18	Й хәрефенең яҙылышы. Йо, йө, йе, йү, йы, йә ҡу шымсалары		Йо, йө, йе, йү, йы, йә ҡушымсалары менән һүҙҙәрҙе уҡый һәм яҙа белеү. Һүҙҙәрҙә был ҡушымсаларҙы билдәләү. Һүҙлектән һүҙҙәр табыу һәм уларҙы туплау.
19	Ү ҙләштерел гән һүҙҙәрҙә е, ё, ю, я хәрефтәре.	1	Үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә е, ё, ю, *я* хәрефтәренең һүҙ башында, уртаһында, аҙағында килеүен күҙәтеү. Ике телдәге е, ё, ю, я хәрефле һүҙҙәрҙең әйтелешен һәм уҡылышын сағыштырыу. Башҡорт һәм рус телдәрендә бер үк төрлө хәреф менән билдәләнеп тә, әйтелешендә айырма булған өндәрҙе күҙәтеү, һығымта яһау. Һүҙ моделен һәм транскрипцияһын төҙөү.
20	Ю хәрефе.	1	Ю хәрефенең ике өндө белдереүен һәм яҙылышын күҙәтеү, сағыштырыу, анализлау. Һүҙ моделен һәм транс- крипцияһын төҙөү. Орфографик һүҙлек менән эшләү күнекмәһе алыу.
21-22	Е хәрефе.	2	Е хәрефенең ике өндө белдереүен һәм яҙылышын күҙәтеү, сағыштырыу, анализлау, Һүҙ моделен һәм транс- кринцияһын төҙөү. Һүҙҙәрҙең яҙылышын орфографик һүҙлек буйынса тикшереү.
23-24	Я хәрефе.	2	Я хәрефенең ике өндө белдереүен һәм яҙылышын күҙәтеү, сағыштырыу, анализлау. Һүҙ моделен һәм транскринцияһын төҙөү. Һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу. Һүҙҙәрҙең яҙылышын орфографик һүҙлек буйынса тикшереү.
25	Предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәр.	1	Кем? Нимә? Кемдәр? Нимәләр? һорауҙарын үҙләштереү, һорауҙарға дөрөҫ яуап биреү. Һүҙҙәрҙе мәғәнәһе буйынса төркөмдәргә бүлеү. Уларҙың нимә аңлатыуын билдәләү, һорауҙар ҡуйыу.
26	Предметтың билдәһен белдергән һүҙҙәр.	1	Ниндәй? һорауының мәғәнә үҙенсәлектәрен аңлау, һорауға яуап биреү. Билдәне белдереүсе һүҙҙәрҙең үзгәрмәүе тураһында һығымта яһау. Предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәргә билдәһен белдереүсе һүҙҙәр табыу һәм һүҙбәйләнештәр төҙөү. Һөйләмдәрҙе предмет билдәһен белдереүсе һүҙҙәр менән тулыландырыу һәм сағыштырып ҡарау.

27	Предметтың хәрәкәтен (эшен) белдергән һүҙҙәр.	1	Предмет хәрәкәтен белдереүсе һүҙҙәрҙе, уларҙың һөйләмдәге урынын күҙәтеү. Ни эшләй? Ни эшләне? һорауҙарын ҡулланыу. Предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәргә хәрәкәтте белдереүсе һүҙҙәр табыу.
28	*Һәм, менән* ярҙамсы һүҙҙәре.	1	*Һәм, менән* ярҙамсы һүҙҙәрен текстан табыу һәм тикшереү. Улар менән һүҙбәйләнештәр төҙөү. Ярҙамсы һүҙҙәре булған һөйләмдәрҙең моделен төҙөү.
29-31	Ярҙамсы һүҙҙәр: *да-дә, ҙа-ҙә, ла- лә, та-тә.*	3	*да-дә, ҙа-ҙә, ла-лә, та-тә* ярҙамсы һүҙҙәрен текстан табыу һәм тикшереү, дөрөҫ уҡыу һәм яҙылышын күҙәтеү, һығымта яһау. Улар менән һүҙбәйләнештәр төҙөү. Ярҙамсы һүҙ-ҙәре булған һөйләмдәрҙең һыҙмаһын төҙөү.
32-33	Ярҙамсы һүҙҙәр: *ғына-генә, -ҡына-кенә*	2	*ғына-генә, -ҡына-кенә* ярҙамсы һүҙҙәрен текстан табыу һәм тикшереү, дөрөҫ уҡыу һәм яҙылышын күҙәтеү, һығымта яһау. Улар менән һүҙбәйләнештәр төҙөү. Ярҙамсы һүҙ-ҙәре булған һөйләмдәрҙең һыҙмаһын төҙөү. Һөйләмдәргә ярҙамсы һүҙҙәр өҫтәү.
34	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Йомғаҡлау.	1	Бөтә үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Уҡыусыларҙыңбелемдәрен тикшереү, Йомғаҡлау.

2-се класс

102 сәғәт

№	Дәрес темаһы	Сәғәт һаны	Укыусылар эшмәкәрлеге
1	Инеш дәрес. 1 сентябрь - Белем көнө.	1	Икенсе кластың дәреслеге менән танышыу, яңы уҡыу йылына пландар ҡабул итеү. Бәйләнешле телмәр үҫтереү күнекмәһе алыу.
2-4	Ҙур (баш) хәреф. Һөйләм.	3	Һөйләмде дөрөҫ интонация менән укыу, аҙағында тейешле тыныш билдәһен ҡуйыу һәм баш хәреф менән яҙыу. Күсереп яҙыу ҡағиҙәләрен үтәү. Үҙ эшеңде тикшереү.

5-6	Ҙур хәреф. Кеше исемдә- ренең яҙылышы.	2	Кеше исемдәрен дөрюҫ яҙыу. Башҡорт исемдәренең белдергән мәғәнәһе тураһында һөйләшеү. Үҙ туғанда рыңдың исемдәрен дөрөҫ яҙырға өйрәнеү.
7-9	Кеше фамили- ялары.	3	Диалог теҙеү күнекмәләре. Әйтелгәнсә яҙылмай торған фамилияларҙың яҙылышын күҙәтеү, орфограммалар аҫтына һыҙыу. Башҡортостандың күренекле шәхестәренең фамилияларының яҙылышын иҫтә ҡалдырыу.
lo ll	Ҙур хәреф. Ер- һыу атамалары.	2	Тыуған тәбәктең ер-һыу атамалары, уларға һаҡсыл ҡараш кәрәклеге тураһында һөйләшеү. Үҙҙәре йәшәгән төбәктәге ер-һыу атамаларын дөрөҫ яҙыу. Башҡортостандағы йылға, тау, ҡала исемдәрен дөрөҫ яҙыу.
12- 14	Ҙурхәреф. Хайуанҡуша- маттары.	3	Хайуандар тураһындағы диалогта ҡатнашыу, хайуанға ҡушамат ниндәй нигеҙҙә ҡушылыуын аңла- тыу. Үҙҙәренең йорт хайуан дары тураһында текст төҙөү, ҡушаматының мәғәнәһен аңлатыу.
15	Тикшереү эше.	1	Яңғыҙлыҡ исемдәрҙе ҙур хәрефтән яҙыу. Диктантты иғтибар менән тыңлау, яңғыҙлыҡ исемде ишетеү, таныу һәм дөрөҫ яҙыу.
16” 18	Аралашыу. Диалог.	3	Аралашыу этикеты. Иғтибар менән тыңлау. Тыңлай белеүҙең уңышлы аралашыуға шарт булыуын үҙләштереү. Оло кешеләр менән диалог алып барыу тәртибе менән танышыу. Аралашыу мәҙәниәтен
19- 20	Йәмғиәт урын- дарында ара- лашыу. Диалог.	2	Таныш булмаған кешегә башлап ендәшеү, ҡыҫҡа һәм аңлайышлы итеп үтенесте белдереү. Үтенес белдерә торған һүҙҙәрҙе туплау, хәтерҙә ҡалдырыу һәм ҡулланыу. «Китапханала », « Дауаханала »,
21- 22	Яҡын кешеләрҙе ҡотлау.	2	Яҡын кешеләрҙе байрам, тыуған көн менән ҡотларға өйрәнеү. Кешеләргә ҡарата иғтибарлы һәм ихтирамлы булыу кәрәклеген аңлау. Ҡотлауҙарҙың төрлө осраҡтары буйынса диалогтар төҙөү. Ҡунаҡҡа, киноға һ. б. ергә барырға саҡырыу.
23- 25	Аралашыу этикеты.	3	Ғәфү үтенеү ҡағиҙәләре. Телефондан һөйләшеү этикетын үҙләштереү. Риза булмаған осраҡта баш тарта белеү күнекмәләре адыу. Ғәфү үтенеү, баш тартыу өсөн кәрәкле һүҙҙәр һайлап алыу. Парлап
26- 28	Мәғлүмәт, белешмә әҙләү.	3	Йәмғиәт урындарында, телефон аша белешмә алыу маҡсатында кешегә өндәшеү тәртибе менән танышыу. Ҡыҫҡа һәм аңлайышлы итеп үтенесте тапшырырға өйрәнеү. Тема буйынса диалогтар

29-31	Диалогҡороу. Әйтеш. һана- мыш. Мәҡәлһәмәйтемдә	3	Әйтеш, һанамыш, мәҡәл һәм әйтемдәр менән танышыу. Телмәр ситуацияларында халыҡ ижады елгөләрен ҡуллана белергә өйрәнеү. Төрлө диа- логтар төҙөү. Төркөмләп һәм парҙарҙа үҙ аллы
32-33	Иғлан. Белде- реү.	2	Иғлан, белдереү текстарын ҡыҫҡа һәм аңлайышлы итеп төҙөргә өйрә неү. Бер-берендең әшен тикшереү күнекмәһе алыу. Газета һәм журналдарҙағы иғлан, белдереү текстарын өйрәнеү һәм өлгө буйынса
34-35	Тикшереүэше. Хаталарөҫтөндәэш.	2	Аралашыу өлгөһө, диалог төҙөү. Ике кеше араһындағы диалогты дөрөҫ итеп яҙыу. Эшкә анализ.
36-37	Һөйләм тураһында төшөнсә.	2	Ьөйләмде тыңлау, аңлау, дөрөҫ интонация менән уҡыу, телмәрҙән айырып алыу. Ьөйләм сиктәрен билдәләү. Баш хәреф менән яҙыу, һөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәһен ҡуйыу. Тәҡдим ителгән
38-39	һөйләмдеңбашкиҫәктәре. Эйә, хәбәр.	2	һөйләмдең баш киҫәктәренең функ- цияһын асыҡлау. Ьөйләмдә кем йәки нимә тураһында һүҙ барыуыы, уның тураһында нимә әйтелеүен асы- клап, эйә менән хәбәрҙе табыу һәм уларҙың
40	Ьөйләмдәты- нышбилдә- ләре.	1	һөйләмдәрҙе тасуири уҡыу. Ьөйләмдә интонацияға ярашлы рәүештә тейешле тыныш билдәләрен яҙыу. Ѕаналып килгән һүҙҙәр араһында өтөр ҡуйып яҙыу.
41	Ьүрәтбуйын- саөйрәтеүиншаһы «Тор- налыкүл».	1	Дәрестәге эшмәкәрлекте планлашты- рыу һәм план буйынса эшләү. Эҙмә- әҙлекле һөйләргә өйрәнеү, структураһын билдәләү. Текстың төрлө өлөштәрен бәйләү. Ҡыҙыл юлдан яҙыу. Хатаһыҙ эшләргә
42-43	Хәбәр һөйләм.	2	Хәбәр һөйләмдәрҙе тейешле интонация менән уҡыу. һөйләм аҙағында нөктә ҡуйып яҙыу. Ьөйләм һыҙма- һын төҙөү. Әҙәпле итеп ризалыҡты (инҡар итеүҙе) белдереү.
44-45	Өндәү һөйләм.	2	Өндәү һөйләмдәрҙе тейешле интонация менән уҡыу, һөйләм аҙағында өндәү билдәһе ҡуйып яҙыу. Өндәү һөйләмдәр төҙөүҙә күнегеү. Ьөйләм схемаһын төҙөү. Ҡотлау, теләктәрҙе белдереү, уларға яуап биреү.
46'47	Ьорау һөйләм.	2	һорау һөйләмдәрҙе тейешле интонация менән уҡыу, һөйләм аҙағында һорау билдәһе ҡуйып яҙыу. Һорау мәғәнәһенең айырым һүҙ йәки киҫәксә (һүҙ киҫәге) менән бирелеү юлдарын өйрәнеү. Диалог төҙөү.
48-50	Текст. Ьөйләм.	3	Текстың билдәләрен асылау. 2-5 һөйләмдән торған текстар төҙөү. Текстарҙы һөйләмдәргә тарткатму. Дөрөҫ күсереп яҙыу. Үҙеңдең һәм иптәшеңдең эшен тикшереү.

51	Тикшереү эше.	1	Көйләмдәрҙе дөрөҫ яҙыу (ҙур хәреф менән яҙыла, аҙағында тейешле ты- ныш билдәһе ҡуйыла). Текст күсереп яҙыу.
52	Һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.	1	Саф башҡорт теленең һүҙҙәрен нисек әйтелә, шулай яҙыу. Һүҙлек диктанты яҙыу. Орфограммаларҙы билдәләү. Баҫымын ҡуйыу.
53-55	Ҡалынһәмнәҙекәй телешлеһүҙҙәр.	3	Күҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу. Һуҙынҡыларҙың һүҙҙәрҙе үҙгәртеүҙә, яңы һүҙҙәр яһауҙа һәм үҙҙәренең янында торған тартынҡыларҙың ҡалынлығын йәки нәҙеклеген бил- дәләүҙәге әһәмиәте. Дөрөҫ уҡыу һәм яҙыу. Күҙҙәргә ижектәр, ялғауҙар өҫтәү.
56-57	Т/ү. Инша. «Елдерәләр са- налар!»	2	Һүрәт йөкмәткеһен үҙләштереү. Sүрәт буйынса, уҡыусыларҙың тәжрибәһенә таянып, йөкмәткене әҙмә-эҙлекле бәйән итеү. Сәләмәт тормош алып ба- рыу тураһында коллектив фекер алышыуҙа
58-59	Һүҙҙе юлдан юлға күсереү.	2	Һүҙҙәрҙә ижектәр һанын билдәләү һәм ижеккә бүлеү. Күҙҙе юлдан юлға күсереү өсөн ижеккә бүлеү ҡағиҙә- ләрен үҙләштереү.
60-62	У“Ү хәрефтәре.	3	У-ү хәрефле һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу, һығымта яһау. Дөрөҫ укыу һәм яҙыу. Был хәрефтәрҙең һуҙын- ҡы һәм тартынҡы өн тамғаһы булыуын сағыштырыу нигеҙендә үҙләштереү. У-ү хәрефле һүҙҙәрҙең моделен һәм транскрипцияһын
63	Т/ү. Һүрәтбу- йынсаинша. «Шарлауыҡянында».	1	Күрәттәгетөрлөпредметтарҙыһәмхайуандарҙыһүрәтләү, уларғабилдәнеһәмхәрәкәттебелдереүсеһүҙҙәртабыу. Телдәнтексттөҙөү һәм уны дәфтәрҙә хатаһыҙ яҙырға
64-65	0-ө хәрефтәре.	2	0-0 хәрефе булған һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу. Нәҙек һәм ҡалын һуҙынҡыларҙы сағыштырыу. 0-ө хәрефе булған һүҙҙәргә ялғау ҡушыу.
66	Т/ү. Изложение.	1	Тексты аңлап уҡыу, төп фекерен билдәләү, мәғәнәүи өлөштәргә бүлеү һәм һәр өлөшкә исем ҡушыу. План нигеҙендә һәм терәк һүҙҙәр ярҙамында дәфтәргә тексты дөрөҫ яҙыу.
67-68	Ээ өнө һәм хәрефе.	2	Э хәрефенән башланған һүҙҙәрҙең яҙылышын күҙәтеү, сағыштырыу, һығымта яһау. Орфографик һүҙлектән э хәрефле һүҙҙәр табыу. Һүҙҙәрҙе юлдан юлға күсереү ҡағиҙәһен ҡабатлау.
69	[э] өнөһүҙуртаһындаһ әмаҙағында.	1	[э] өнөнәң ике хәреф менән белдерелеүен күҙәтеү. Һүҙ уртаһында [э] өнөнөң е хәрефе менән тамғаланыуын сағыштырыу нигеҙендә үҙләштереү, һығымта яһау, дөрөҫ яҙыу. Һүҙҙәрҙең моделей төҙәү.

70-71	Ы хәрефе.	2	Ы хәрефенең һүҙ башында, уртаһында, аҙағында килеүен күҙәтеү. Ы хәрефле һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу. Телмәр үҫтереү күнегеүҙәре башҡарыу.
72	Тикшереү эше. Контроль диктант йәки күсереп яҙыу.	1	Грамоталы һәм таҙа итеп яҙыу. Үҙ эшеңде тикшереү һәм баһалау.
73-76	Йхәрефлеһүҙҙәр. Улар-ҙыңдөрөҫяҙылышы.	4	Йо, йө, йе, йү, йы, йә ҡушымсаларын дөрөҫ яҙыу күнекмәләре алыу. Һүҙҙәрҙең моделей, һөйләмдәрҙең схема- һын төҙөү. Ҡыш, Яңы йыл темалары- на төрлө текстар уҡыу һәм төҙөү. Ор-
77	Телмәрүҫтереү. «Һаумы, Яңыйыл!»-.	1	Яңы йыл байрамы тураһында дәреслектәге һүрәткә һәм уҡыусыларҙың тәжрибәһенә таянып хикәйә яҙыу. Тема буйынса сығыш яһау.
78-79	Я хәрефе.	2	Я хәрефенең дөрөҫ яҙылышын өйрәнеү. Һүҙҙәрҙең өн моделен төҙөү. Телмәр үҫтереү өҫтөндә эшләү.
80-81	Ю хәрефе.	2	Ю хәрефенең дөрөҫ яҙылышын өйрәнеү. Телмәр үҫтереү өҫтөндә эшләү.
82-83	Е хәрефе.	2	Е хәрефенең дөрөҫ яҙылышын өйрәнеү. Телмәр үҫтереү өҫтөндә эшләү.
84	Е хәрефе.	1	Ё хәрефенең дөрөҫ яҙылышын өйрәнеү. Телмәр үҫтереү өҫтөндә эшләү, рус теленән ингән һүҙҙәрҙе дөрөҫ уҡыу, телмәрҙә ҡулланыу.
85	В (у-ү) хәрефтәре.	1	Башҡорт телендә в хәрефенең ике өндөң билдәһе булыуын күҙәтеү, В (у-ү) хәрефтәрен һүҙ башында һәм уртаһында дөрөҫ уҡыу һәм яҙыу.
86	Тикшереү эше.	1	Диктант йәки тест.
87	һүҙ төркөмдәре.	1	Һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу, төркөмләү. Ярҙамсы һүҙҙәрҙе таныу.
88-89	Предметтың атамаларын белдереүсе һүҙҙәр.	2	Предметтың атамаларын белдереүсе һүҙҙәргә һорауҙар ҡуйыу, белдергән мәғәнәһен асыҡлау, һүҙҙәрҙе төркөмләү. Синонимдарҙың мәғәнәүи һәм стилистик яҡтан айырмаларын күреү һәм аңлатыу. Синонимдарҙы файҙаланып, текстағы ҡабатланыуҙарҙан арына белеү.
90-91	Предметтың хәрәкәтен бел-дереүсе һүҙҙәр.	2	Предметтың хәрәкәтен белдереүсе һүҙҙәрҙе, уларҙың һөйләмдәге урынын күҙәтеү. Предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәргә хәрәкәтте белдереүсе һүҙҙәр табыу.

92-93	Предметтың билдәһен бел-дереүсе һүҙҙәр.	2	Предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәргә билдәһен белдереүсе һүҙҙәр табыу һәм һүҙбәйләнештәр төҙөү. Көйләмдәрҙе предмет билдәһен белдереүсе һүҙҙәр менән тулыландырыу. Һүҙбәйләнештәр һәм һөйләмдәр төҙөү, билдә-һүҙҙәрҙе айырыу, һыҙмала уларҙы билдәләү.
94-95	Һөйләмдең тиң киҫәктәре.	2	Ьөйләмдә бер үк һорауҙарға яуап биреүсе һаналып килгән һүҙҙәрҙе күҙәтеү, дөрөҫ интонация менән уҡыу һәм әйтеү, улар араһына өтөр ҡуйып яҙыу.
96-98	Ярҙамсы һүҙ- ҙәр.	3	Ярҙамсы һүҙҙәрҙең телмәрҙә ҡулла- нылышын күҙәтеү, айырым торғанда мәғәнә белдермәүен аңлау. Уларҙы айырым яҙыу.
99-100	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	2	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау һәм системаға һалыу, Ьүҙҙәрҙең өн моделей һәм транскрипцияһын дөрөҫ төҙөү. Ор- фограммаларҙың аҫтына һыҙыу, яҙылышын аңлатыу. Ьөйләмдә баш һәм эйәрсән киҫәктәрҙе таныу һәм билдәләү.
101-102	Йыллыҡ тик-шереү эше.	2	Уҡыусыларҙың белемен тикшереү, программа материалын үҙләштереү сифатын өйрәнеү.

3-сө класс
102 сәғәт

№	**Дәрес темаһы**	**Сәғәт һаны**	**Уҡыусылар эшмәкәрлеге**
1	Инеш дәрес. Телмәр	1	Йәйге ял тураһында һөйләшеү. Монолог төҙөү. Дөрөҫ итеп күсереп яҙыу.
2-4	Ҡабатлау. Фонетика. Һуҙынҡылар һәм тартынҡылар.	3	Һуҙынҡы һәм тартынҡыларҙы дөрөҫ яҙыу. Күҙҙәргә фонетик анализ яһау. Һөйләмде ҙур хәреф менән яҙыу. Һөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәһен ҡуйыу.
5-9	Ҙур хәреф.	5	Кешенең исем-фамилияһын, ер-һыу атамаларын, хайуан ҡушаматтарын ҙур хәреф менән яҙыу.
10	Т/ү. Картина буйынса ижади эш.	1	Бирелгән өлгөгә оҡшатып әкиәт төҙөү. Эҙмә-эҙлекле итеп һөйләү күнекмәһе алыу.
11-12	Сингармонизм законы. Нәҙек һәм ҡалын	2	Һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу, һығымта яһау һәм дөрөҫ яҙыу. Сингармонизм законын ғәмәли үҙләштереү (термин бирелмәй).

13-15	Нәҙек һәм -калын әйтелешле	3	Һүҙҙәрҙең әйтелешен тыңлау, сағыштырыу, һығымта яһау, дөрөҫ яҙыу. Һүҙҙәрҙең моделей төҙөү. Һүҙҙәргә дөрөҫ ялғау ҡушыу. Тамырҙаш һүҙҙәр менән
16-18	Тартынҡы өндәр.	3	Тартынҡы өндәрҙе сағыштырыу, анализлау, төркөмләү. Хәрефтәрҙе белдергән өндәренең үҙенсәлектәренә ярашлы рәүештә таблицала урынлаштырыу. Һүҙҙәрҙең моделен төҙөү.
19-21	Үҙләштерел гән һүҙҙәр.	3	Рус һәм башҡа телдәрҙән ингән һүҙҙәрҙең ҡулланылышын күҙәтеү. Уларҙың ҡулланылышы, үҙенсәлектәре тураһында фекер алышыу. Үҙләштерелгән һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙырға өйрәнеү.
22-24	Ч, щ, ц, ё хәрефле һүҙҙәр.	3	Ч, ш;, ц, ё хәрефле һүҙҙәрҙең ҡулланылышын, дөрөҫ яҙылышын күҙәтеү, уларҙы дөрөҫ яҙыу. Орфографик һүҙлек буйынса һүҙҙәр туп лау.
25-27	Е, ё, ю, я хәрефтәре.	3	Ике өндө белдереүсе хәрефтәре булған һүҙҙәрҙе сағыштырыу, анализлау, һығымта яһау. Уларҙың моделен төҙөү. Һүҙ уртаһында йе ҡушымсаһының яҙылыуын күҙәтеү.
28-29	Үтелгәнде нығы- тыу. Тикшереү эше. Уға анализ.	2	Рус һәм башҡа телдәрҙән ингән һүҙҙәрҙең ҡулланылышын күҙәтеү һәм дөрөҫ яҙыу. Диктант, изложение яҙыу йәки тест үткәреү. Хаталар өҫтөндә эшләү. «Ҡыш» темаһына картина буйынса хикәйә
30-31	Һөйләм тураһында ҡабатлау. Баш һәм	2	Һөйләм тураһында үтелгәнде иҫкә төшөрөү. Телмәрҙе һөйләмдәргә айы- рыу. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәрен табыу. Һорауҙар ярҙа- мында һөйләмдәге һүҙҙәр бәйлә- нешен билдәләү. Һөйләмдең баш һәм
32-34	Һөйләмдә һүҙҙәр бәйләнеше.	3	Һөйләмде һүҙбәйләнештәргә тарҡатыу. Бер һүҙҙән сығып икенсеһенә һорау биреү. Уларҙың ялғауҙар һәм ярҙамсы һүҙҙәр ярҙамында бәйләнеүен күҙәтеү.
35-37	Һүҙ бәйләнештәр.	3	Күҙәтеүҙәр ярҙамында эйәгә бәйләнгән һүҙҙәрҙең эйә алдында, хәбәргә бәйләнгән һүҙҙәрҙең хәбәр алдында килеүе тураһында һы- ғымта яһау. Һөйләмдәрҙе һүҙбәйләнештәргә тарҡатыу. Күсмә мәғәнәле
38-39	Баш һәм эйәрсән киҫәктәр.	2	Баш һәм эйәрсән киҫәктәрҙе табыу һәм билдәләү. Эйәгә бәйләнгән, хәбәргә эйәргән эйәрсән киҫәктәрҙе табыу һәм билдәләргә өйрәнеү.
40	Инша.	1	Тәбиғәтте күҙәтеүҙәргә таянып, инша яҙырға өйрәнеү. Фекерҙе тулы итеп сағылдырыу. Ижади һәләттәрҙе үҫтереү. Үҙ эшеңде план- лаштырыу, план буйынса эшләү, контроль.
41-42	Үтелгәнде нығы- тыу.	2	Диктант яҙыу. Һөйләмде иғтибар менән тыңлау һәм грамоталы итеп яҙыу.
43-44	Һүҙҙең яһалышы.	2	һүҙ тамыры һәм ялғауы тураһында төшөнсә алыу, уны схемала те- йешле тамғалар менән билдәләү. Башҡорт телендә һүҙҙең тамыры һүҙ башында булыуын, үҙгәрмәүен күҙәтеү. Тамырҙы билдәләү бу-
45-46	Ялғауҙар.	2	Күҙәтеүҙәр нигеҙендә ялғауҙар тураһында һығымта яһау. Башҡорт телендә бөтә ялғауҙарҙың сингармонизм законына ярашлы рәүештә ҡушылып килеүен ғәмәли үҙләштереү. һүҙ яһаусы һәм үҙгәр-

47-48	Ҡуш тартынҡыларҙың яҙылышы.	2	Ҡуш тартынҡылы һүҙҙәрҙе иғти- бар менән тыңлау, дөрөҫ әйтеү, үҙенсәлеген билдәләү һәм дөрөҫ яҙыу. Ялғауҙар яҙылышына бәйле ҡуш тартынҡыларҙы күҙәтеү (яҙҙы- яҙы, етте-ете һ. б.).
49	Үтелгәнде нығытыу дәресе.	1	Тест йәки диктант үткәреү. Белем һәм күнекмәләрҙе тикшереү, анализ.
50-51	Әйтелгәнсә яҙылмай торған һүҙҙәр.	2	Тамырында ла, ялғауында ла о-ө хәрефтәре булған һүҙҙәрҙе күҙәтеү, яҙылышы тураһында һығымта яһау. Быңдай һүҙҙәрҙең моделен төҙөү.
52-53	Тамырында ла, ялғауында ла о булған һүҙҙәр.	2	Һүҙҙең тамырында о хәрефе булған осраҡтарҙа дөрөҫ ялғау ҡушыу һәм һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу.
54-55	Тамырында ла, ялғауында ла ө булған һүҙҙәр.	2	Һүҙҙең тамырында ө хәрефе булған осраҡтарҙа дөрөҫ ялғау ҡушыу һәм һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу.
56-58	Телмәр һәм уның төрҙәре.	3	Телмәр төрҙәре менән танышыу. Парлап һәм төркөмләп эшләү: диалог төҙөү. Ролләп һөйләү. Әңгәмә барышында иғтибар менән тыңлау, һөйләүсене бүлдермәү кәрәклеген өйрәнеү.
59-61	Монолог.	3	Монологты диалог менән сағыштырыу, үҙенсәлектәрен билдәләү. Бирелгән тема буйынса монологик телмәр менән сығыш яһау. Әйтергә теләгән фекерҙе мөмкин тиклем ҡыҫҡа һәм аңлайышлы итеп һөйләү. Интонация, мимиканың
62-64	Яҙма телмәр.	3	Яҙма телмәр төрҙәре менән танышыу (инша,хикәйә,көндәлек, иғлан, хат һ. б).Текстарҙы уҡыу һәм йөкмәткеһен һөйләү. Текст төҙөү буйынса ижади эштәр башҡарыу.
65-67	Ым-ишара. Уй- лау, хыял итеү.	3	Ымлау, ишара яһау, йөҙ мимикаһының телмәрҙәге әһә- миәтен билдәләү. Эске телмәр төрҙәре менән танышыу. Хис-тойғоларыңды, уйҙарыңды монолог формаһында һөйләү.
68-69	Ҡушма һүҙҙәр.	2	Күҙәтеүҙәр нигеҙендә ҡушма һүҙҙәр тураһында төшөнсә алыу, һығымта яһау, дөрөҫ яҙылышы буйынса ҡағиҙә сығарыу. Уларҙың дөрөҫ яҙылышын үҙләштереү. Іушма һүҙҙәрҙең моделен төҙөү.
7О-71	'Ҡушылып яҙылыусы ҡушма һүҙҙәр.	2	Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышын ябай миҫалдарҙа үҙләштереү. Ҡушма һүҙҙәрҙе телмәрҙә ҡулланыу.
72-74	Ҡушма һүҙҙәрҙә нәҙек (ь) һәм ҡалын айырыу (ъ)	3	Ҡушма һүҙҙәрҙә нәҙек (ь) һәм ҡалын айырыу (ъ) билдәләренең яҙылышын күҙәтеү, һығымта яһау, һүҙҙәрҙең яҙылышын иҫтә ҡалдырыу. Уларҙың моделей төҙөү.
75-77	Ьызыҡса аша яҙылыусы ҠуШ' ма һүҙҙәр.	3	Ьызыҡса аша яҙылыусы ҡушма һүҙҙәрҙе күҙәтеү һәм уларҙы дөрөҫ яҙырға өйрәнеү. Ҡабатлау йәки ишләү юлы менән яһалған ҡушма һүҙҙәрҙе телмәрҙә ҡулланыу.
78-79	Нығытыу дәресе.	2	Контроль эш үткәреү. Хаталар өҫтөндә эш үткәреү.

80	Шиғыр, әкиәт, хикәйә.	1	Шиғырға, әкиәткә, хикәйәгә хас булған үҙенсәлектәрҙе айыра белеү.
81-82	Шиғыр нисек яҙыла?	2	Шиғыр һыҙмаһы менән танышыу. Ритм, рифмалы һүҙҙәрҙе күҙәтеү, фекер алышыу. Бирелгән рифмалы һүҙҙәр менән шиғыр ижад итеп ҡарау. Шйғырҙы дөрөҫ итеп күсереп яҙыу ҡағиҙәләрен үҙләштереү.
83-84	Әкиәт яҙып ҡарайыҡ!	2	Әкиеттәрҙең художестволы үҙенсә- лектәрен анализлау. Әкиәттәрҙә күп ҡулланылған өлөштәрҙе, һүҙ- ҙәрҙе табыу. Рус һәм башҡорт телдәрендәге әкиәттәрҙе, оҡшаш образдарҙы сағыштырыу. Әкиәт
85-86	Хикәйә ижад итеү.	2	Хикәйәнең төп өлөштәре менән танышыу. Хикәйә буйынса план теҙөү күнекмәһе алыу. Хикәйә төҙөп ҡарау. Уларға исем ҡушыу.
87-89	Аҡыллы текстар.	3	Халыҡ ижады жанрҙарының төр ҙәре менән танышыу: әйтеш, йомаҡ, мәҡәл, көләмәс, һынамыштар, һа- нашмаҡтар һ. б.
90-91	Олатайымдың, Өләсәйемдең һабаҡтары.	2	Олатай-өләсәйҙәрҙең аҡыллы һүҙҙәре һәм әйткән кәңәштәре буйынса фекер алышыу. Башҡалар менән уртаҡлашыу маҡсатында проект төҙөү. Ололарға ҡарата инсафлы, ихтирамлы булыу һәм хөрмәт
92-93	Ѕаумы, йәмле йәй!	2	Үтелгәндәрҙе системаға һалыу. Йәйге ял ваҡытының планын йәки файҙалы эштәр исемлеген (проектын) төҙөү.
94-95	Телмәр үҫтереү. Изложение яҙыу.	2	Текстың төп фекерен билдәләү. Иҫтә ҡалған текстың йөкмәткеһен эҙмә-эҙлекле һөйләү һәм үҙ һүҙҙәрең менән яҙыу. План төҙөү күнекмәһе алыу. Үҙеңдең һәм иптәштәреңдең эштәрен тикшерергә һәм баһа бирергә өйрәнеү.
96-97	Үҙ аллы эштәр.	2	Үтелгән темалар буйынса үҙ аллы күнегеүҙәр башҡарыу. Һау-сәләмәт йәшәү ҡағиҙәләре тураһында ирекле фекер алышыу.
98-99	Контроль дик-тант. Хаталар	2	Үтелгән орфограмма, пунктуация ҡағиҙәләренең үҙләштереү һәм ҡуллана белеү кимәлен тикшереү.
100-102	Үтелгәндәрҙе нығытыу.	3	3-сө класта өйрәнелгәнде системаға килтереү, йомғаҡлау.

4-се класс

102 сәғәт

№	Дәрес темаһы	Сәғәт һаны	Уҡыусылар эшмәкәрлеге
1	Яңы уҡыу йылы менән!	1	Һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу һәм һөйләү. Йәйге каникулдар тураһында диалог ҡороу, фекер алышыу. Дәреслек менән танышыу. 2-се һәм 3-сө класта үтелгәнде иҫкә төшөрөү.

2	Т/у. Инша. «Һаумы, мәктәп!»	1	Йәйге каникул хәтирәләре менән уртаклашыу. Һөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәләрен ҡуйып яҙыу. Тарҡау һөйләмдәр төҙөү.
3	Фонетика. Өн һәм хәреф.	1	Өндәрҙе һәм хәрефтәрҙе сағыштырыу. Фонетик анализ яһау.
4	Һүҙҙәргә **фонетик анализ.**	1	Һүҙҙәргә тулы фонетик анализ яһау тәртибен үҙләштереү. Үҙ аллы эшләргә һәм бер-берендең эшен тикшерергә өйрәнеү.
5	Һүҙҙәрҙә я,е,ё,ю хәрефтәре.	1	Ике өндө белдергән хәрефтәре булған һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу һәм дөрөҫ яҙыу. Һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышын аңлата белеү.
6	Ҡушма һүҙҙәҙең дөрөҫ яҙылышы.	1	Ҡағиҙәләрҙе файҙаланып, ҡушма һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу. Ҡушма һүҙҙәр яһау, уларҙы телмәрҙә ҡулланыу.
7	Ҡуш тартынҡыларҙың дөрөҫ яҙылышы.	1	Ҡуш тартынҡылы һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу күнекмәһе алыу. Рус һәм башҡа телдәрҙән ингән ҡуш тартынҡылы һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылы шын үҙләштереү. Уларға үҙгәртеүсе ялғауҙар ҡушыу.
8	Ярҙамсы һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.	1	Ярҙамсы һүҙҙәрҙе таныу һәм ялғауҙар менән сағыштырыу. Һүҙҙең ялғауына баҫым төшөүен һәм ҡушылып яҙылыуын, ә һүҙгә бәйләнеп килгән ярҙамсы һүҙгә баҫым төшмәүен һәм айырым яҙылыуын сағыштырыу нигеҙендә ғәмәли үҙ-
9	Диктант.	1	Өйрәнелгән ҡағиҙәләрҙе үҙләштереү һәм ҡуллана белеү кимәлен тикшереү.
10	Иомғаҡлау.	1	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау һәм системаға килтереү.
11	Һөйләм. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре.	1	Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәрен таба белеү. Һөйләмдең нигеҙен билдәләү. Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибен һыҙмала күрһәтеү.
12	Йыйнаҡ һәм тарҡау һөйләмдәр.	1	Ике баш киҫәге лә булған һөйләмдәрҙе синтаксик яҡтан тикшереү, таныш моделдәр нигеҙендә йыйнаҡ һәм тарҡау һөйләмдәр төҙөү. Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибен күҙәтеү. Һөйләмде синоним, антоним һәм фразеологизмдар менән байытыу.
13	Һөйләмдең тиң киҫәктәре.	1	Тиң киҫәктәрҙе һанау интонацияһы менән уҡыу. Һөйләмдең тиң киҫәктәр араһына өтөр ҡуйып яҙыу. Һөйләмдә тиң киҫәктәрҙе билдәләү.
14	Т/ү. «Алтын көҙ»	1	Картинаны өйрәнеү тәртибе менән танышыу. Иншаның планын төҙөү. Күҙәтеүҙәргә нигеҙләнеп,
15	һөйләмгә синтаксик	1	«Һөйләм» темаһы буйынса проект төҙөү. Тема буйынса белемдәрҙе тәрәнәйтеү, синтаксик анализ

16	Морфология. Исем.	1	Морфологияның нимә өйрәнеүен үҙләштереү. Исемде белдергән һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу һәм уның
17	Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр.	1	Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу, һығымта яһау, уларҙы дөрөҫ яҙыу.
18	Исемдең һан менән	1	Исемдәрҙең берлек һәм күплек фо маларын ғәмәли үҙләштереү. Төркөмдәрҙә килешеп эшләү.
19	Исемдең эйәлек заты	1	Исемдәрҙең эйәлек заты менән үҙгәрешен үҙләштереү, ялғауҙар яҙылы- шын сағыштырыу,
20	Т/ү. Изложение. «Йыламаҫ».	1	Тексты аңлап уҡыу һәм төп фекерен билдәләү. Һүрәттәр буйынса өлөштәргә бүлеү. План төҙөү. Ентекле һәм ҡыҫҡартып һөйләү. Өйрәнгән текстан иң
21	Исемдең килеш менән	1	Исемдәрҙең төрлө ялғауҙар ҡабул итеүен күҙәтеү нигеҙендә килештәрҙе, уларҙың һорауҙарын ғәмәли
22-23	Исемдәрҙә ҡалын һәм	2	Нәҙек һәм ҡалын килеш ялғауҙарын сағыштырыу, уларҙы дөрөҫ яҙыу.
24	Рус теленән ингән	1	Рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең төп законға буйһонмауын күҙәтеү, ялғауҙарҙы дөрөҫ яҙыу,
25	Исемгә морфологик анализ.	1	Уҡытыусы ярҙамында дәрестә эшмәкәрлек планын төҙөү. Анализды дөрөҫ эшләргә өйрәнеү. Пландың үтәлешен тикшереү, үҙгәртеү.
26-27	Ҡабатлау. Йом- ғаҡлау.	2	«Исем» темаһы буйынса белемдәрҙе системаға һалыу, һығымта яһау. Белем кимәлен баһалау.
28	Т/ү. Һүрәт бу- йынса инша. «Ҡыш».	1	Текст, китап менән эш итеү алым- дарына өйрәнеү, кәрәкле материал туплау. Инша яҙырға өҙерләнеу маҡсатында текстарға анализ яһау. Sүр1тте иғтибарлы өйрөнеү. Бәйләнешле текст төҙөү, текстың темаһын, төп өлөштәрен билдәләү. Уны хатаһыҙ яҙыу. Үҙеңдең, иптәштәреңдең эшен тикшереү һәм баһа биреү.
29	Алмаш.	1	Алмаштарҙың зат һәм предметтарҙы атамайынса, уларҙың исемен ал- маштырып килеүен күҙәтеү. Уларҙы таныу, табыу, һорау ҡуйыу, ниндей һүҙ төркөмөн алмаштырып килеүен билдәләү,
30	Зат алмаштары. Эйәлек заты	1	Телмәрҙә зат һәм эйәлек заты алмаштарының ҡулланылыуын күҙәтеү. Ниндәй һүҙ төркөмөн алмаштырып килеүен төшөнөү. Алмаштарҙы килеш
31	Һорау һәм күрһәтеү алмаштары.	1	Һорау һәм күрһәтеү алмаштарын сағыштырыу, анализлау, һөйләмдәге ролен билдәләү.

32	Телмәрҙә алмаштарҙың ҡулланы	1	Текста алмаштарҙы исем менән алмаштырыу һәм сағыштырыу. Текста алмаштарҙы табыу, уларҙың килештәрен, һөйләмдәге ролен билдәләү. Анализ
33	Т/ү. Изложение. «Ышҡы уйындар».	1	Дәреслектә бирелгән текст буйынса изложение яҙыу. Ентекле һөйләү һәм өйрәнелгән ҡағиҙәләрҙе ҡулланып грамоталы яҙыу. Сәләмәт тормош алып барыу тураһында әңгәмәлә ҡатнашыу.
34	Алмашҡа мор- фологик анализ.	1	Алмаштарға бирелгән өлгө буйынса морфологик анализ яһау. Телмәр үҫтереү буйынса күнегеүҙәр баш- ҡарыу.
35	Сифат.	1	Сифаттарҙың телмәрҙәге әһәмиәтен күҙәтеүҙәр нигеҙендә асыҡлау. Сифат менән матур һүҙбәйләнештәр, һөйләмдәр, текстар төҙөү.
36	Тамыр һәм яһалма сифат тар.	1	Тамыр һәм яһалма сифаттарҙың яһалышын күҙәтеү, сағыштырыу, һығымта яһау, Ьүҙҙәргә антонимдар һәм синонимдар табыу, уларҙы телмәрҙә ҡулланыу.
37	Сифат дәрәжәләре.	1	Сифат дәрәжәләре тураһында белешмә алыу. Сифаттарҙы төрлө дәрәжәгә ҡуйыу. Уларҙың яһалыу ысулда рын өйрәнеү һәм телмәрҙә урынлы ҡулланыу. Төрлө дәрәжәләге сифаттарҙы дөрөҫ яҙыу.
38	Төп һәм шартлы сифаттар.	1	Төп һәм шартлы сифаттарҙы сағыштырыу һәм айырырға өйрәнеү. Уларҙы телмәрҙә урынлы ҡулланыу.
39	Ҡабатлау.	1	Сифаттарға морфологик анализ яһау. Үҙ эшеңде тикшереү, баһалау.
40	Т/ү. А. Пластовтың «Тәүге ҡар» картинаһы буйынса	1	Картинаны иғтибар менән өйрәнеү һәм йөкмәткеһен үҙләштереү. План төҙөү. Сифаттар ҡулланып матур текст төҙөргә өйрәнеү.
41	Сифаттың һөйләмдәге роле.	1	Һөйләмдә сифаттарҙы табыу һәм ролен билдәләү, график тамғалау.
42	Сифатҡа морфо- логик анализ.	1	Бирелгән өлгө буйынса сифатҡа морфологик анализ яһарға өйрәнеү. Телмәр үҫтереү өҫтөндә эшләү. Си- фаттар ҡулланып һүрәтләү текста- ры төҙөү.
43	Йомғаҡлау.	1	Тема буйынса уҡытыусы ярҙамында проект төҙөү. Башҡарылған проект эшенең һөҙөмтәләрен ҡыҫҡаса һөйләп биреү, бөтә үтелгәндәрҙе нығытыу.

44	Рәүеш. Уның яһалышы.	1	Рәүеш тураһында төшөнсә алыу, уның билдәләрен күҙәтеүҙәр, сағыштырыу нигеҙендә асыҡлау һәм һығымта яһау. Уға бәйләнеп килгән һүҙҙәрҙе’ асыҡлау. Киң таралған рәүештәргә һорау ҡуйыу, һөйләмдәрҙән табыу, һүҙбәйләнештәр төҙөү.
45	Рәүеш төркөм-сәләре.	1	Рәүештәрҙең төркөмсәләрен сағыштырыу нигеҙендә ғәмәли өйрәнеү, уларҙы телмәрҙә ҡулланыу.
46	Рәүеште си-фат менән сағыштырыу.	1	Рәүеш һәм сифаттарҙың айырмалы яҡтарын ғәмәли үҙләштереү. Бер үк һүҙҙең рәүеш тә, сифат та булып килә алыуын күҙәтеү һәм уларҙың ниндәй һүҙ төркөмө булыуын һорауҙар ярҙамында айырырға өйрәнеү. Рәүештәр һәм сифаттар менән
47	Т/ү. «Яңы йыл» картинаһы бу- йынса инша.	1	Картинаның йөкмәткеһен үҙләштереү. Картина, терәк һүҙҙәр һәм уҡыусыларҙың тормош тәжрибәһенә таянып ентекле һүрәтләү-хикәйәләү тибындағы текст төҙөү. Сифаттарҙы һәм рәүештәрҙе ҡулланып, матур текст төҙөү күнекмәһе алыу.
48	Рәүешкә морфологик анализ.	1	Бирелгән өлгө буйынса рәүештәргә морфологик анализ яһарға өйрәнеү. Уларҙы һөйләмдә билдәләү.
49-50	Диктант.	2	Орфограммаларҙы ҡулланып, хатаһыҙ диктант яҙыу. Диктантҡа анализ яһау һәм хаталар өҫтөндә эшләү.
51	Ҡылым.	1	Ҡылым тураһында төшөнсә алыу, һорауҙары һәм белдергән мәғәнәһе тураһында һығымта яһау, кағиҙә төҙөү. Текстан ҡылымдарҙы табыу, һорауҙар ҡуйыу, һөйләмдәге ролен асыҡлау.
52-53	Ҡылымдар ҙың яһалышы.	2	Ҡылымдарҙы яһалышы яғынан сағыштырыу, анализлау, өс төргә бүлеү. Башҡортостан ҡомартҡылары тураһында фекер алышыу.
54	Ҡылымдарҙың заман менән үҙгәреше.	1	Телмәрҙә ҡылымдарҙың заман төр- ҙәрен айырырға өйрәнеү, уларҙы урынлы ҡулланыу.

55-56	Үткән заман ҡылымдары.	2	Ҡылымдың үткән заманы тураһында белешмә алыу, белдергән мәғәнәһен асыҡлау. Уларҙың ике формаһын (шаһитлы һәм шаһитһыҙ) сағыштырыу, айырмаһын билдәләү. Ҡылымдарҙың үҙгәрешен ғәмәли үҙләштереү. Тест ярҙамында белемдәрҙе тикшереү һәм баһалау.
57	Т/у. «Хоккей майҙансығын-да» һүрәте бу- йынса инша.	1	Һүрәт буйынса һорауҙарға яуап биреү. Сәләмәт тормош алып барыу тураһында әңгәмәләшеү. Уҡыусыларҙың ҡышҡы уйындар тураһында сығыш яһауы. һүрәт буйынса план төҙөү һәм план буйынса ентекле һөйләү. Иншаны иғтибар менән хатаһыҙ
58	Хәҙерге заман ҡылымдары.	1	Ҡылымдың хәҙерге заманы тураһында белешмә алыу, белдергән мәғәнәһен асыҡлау.
59	Хәҙерге заман ҡылымдарын ың үҙгәреше.	1	Хәҙерге заман ҡылымдарының һан, зат менән үҙгәреүен, барлыҡ-юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын өйрәнеү. Алған мәғлүмәттәрҙе график һыҙма (презентация) ярҙамында күрһәтеү. Һыҙма буйынса йомғаҡлау яһау.
60	Киләсәк заман ҡылымдары.	1	Ҡылымдың киләсәк заманының формалары тураһында белешмә алыу, белдергән мәғәнәһен асыҡлау. Киләсәк заман ҡылымдарының зат, һан менән үҙгәреүен, барлыҡ һәм юҡлыҡ формаларҙа ҡулланылыуын үҙләштереү.
61	Киләсәк заман ҡылымдарын ың ике төрө.	1	Киләсәк заман ҡылымдарының ике төрлө яһалышын өйрәнеү, айыра белеү. Уларҙы телмәрҙә урынлы ҡулланыу.
62	Т/ү. Изложение.	1	«Сәйер ҡош» тексының йөкмәткеһен үҙләштереү, планын төҙөү, уны тексҡа яҡын итеп һәм ҡыҫҡартып һөйләү. Изложениены ҡыҫҡартып яҙыу.
63	Ҡылым һөйкә-лештәре. Бойороҡ һөйкәлеше	1	Ҡылым һөйкәлештәрен сағыштырыу, айырмаларын һәм оҡшаш яҡтарын билдәләү, һығымта яһау. Бойороҡ һөйкәлеше ҡылымдарының зат һәм һан менән үҙгәреүен, барлыҡ-юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын күҙәтеү. Уларға анализ яһау.
64	Хәбәр һейкә-леше ҡылым-дары.	1	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының зат һәм һан менән үҙгәреүен, барлыҡ- юҡлыҡ формаһында ҡулланылыуын күҙәтеү һәм һығымта яһау. Ҡылымдарға анализ яһау.

65	Ҡабатлау.	1	Ҡылым һөйкәлештәрен айырыу. Уларҙы график рәүештә тамғалау. Телмәрҙә ҡулланыу, дөрөҫ интонация менән уҡыу.
66	Т/ү. Инша. «Батырлыҡ».	1	Текст, китап менән эш итеү алым- дарына өйрәнеү, кәрәкле материал туплау. Башҡортостандың геройҙары тураһында әңгәмәләшеү. Бәйләнешле текст төҙөү күнекмәһе алыу. Үҙ эшеңде тикшереү, иптәшеңдең эшен тыңлау, төҙәтмәләр индереү, баһа
67	Шарт һөйкә- леше ҡылым- дары.	1	Шарт һөйкәлеше ҡылымдарын баш- ҡа һөйкәлеш ҡылымдары менән сағыштырыу, айырмалы яҡтарын бил- дәләү. Был ҡылымдарҙы телмәрҙә ҡулланырға өйрәнеү.
68	Теләк һөйкә- леше ҡылым- дары.	1	Теләк һөйкәлеше ҡылымдарының белдергән мәғәнәләрен, һорауҙарын асыҡлау. Башҡа һөйкәлештәр менән сағыштырыу. Телмәрҙә
80	Т/ү. Инша. «Ҡоштар ҡай- та».	1	Тема буйынса материал туплау һәм дәрестә сығыш яһау. Уй-фекерҙе тулы итеп еткерергә өйрәнеү. Баһа биреү төҫөндәге фекерләү (ниңә? нилектән? ни өсөн?) элементтары булған текст төҙөү һәм уны дәфтәргә яҙыу. Тәбиғәткә һаҡсыл ҡараш булдырыу.
81	һүҙҙең күп мәғәнәлелеге. һүҙҙәрҙең тура һәм күсмә	1	Һүҙҙәрҙең төрлө мәғәнәгә эйә булы- уын күҙәтеү. Аңлатмалы һүҙлектәр менән эшләү. Күсмә мәғәнәле һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланырға өйрәнеү.
82	Омонимдар-	1	Бер үк яҙылышлы, ләкин төрлө мәғәнә аңлатҡан һүҙҙәрҙе айырыу, уларҙы һүҙлектән табыу, мәғәнәһен аңлатыу.
83	Синонимдар.	1	Синонимдарҙы һүҙлектән табырға өйрәнеү. Уларҙыщ әһәмиәтен аңлатыу. Синоним һүҙҙәр туплау.
84	Антонимдар.	1	Ҡапма-ҡаршы мәғәнәле һүҙҙәрҙе һүҙлектән табыу. Мәҡәлдәрҙә һәм йомаҡтарҙа антонимдарҙың ҡулланылыуын күҙәтеү, бының әһәмиәтен аңлатыу.
85	Нығынған һүҙ-	1	Нығынған һүҙбәйләнештәрҙе текстан табыу, мәғәнәһен аңлатыу. Уларҙы һөйләү телмәренә
86-87	Т/ү. Контроль изложение «Ҡуян».	2	Тәбиғәттәге яҙғы үҙгәрештәрҙең хай- уандар тормошона йоғонтоһо тура- һында әңгәмәләшеү. Үҙ аллы төҙөгән план буйынса текстың йөкмәткеһен һөйләү. Иң мөһим ваҡиғаларҙы һай лап алыу һәм ҡыҫҡартын яҙырға өйрәнеү.

88-89	Фонетика. Ҍүҙьяһалыш.	2	Өйрәнелгән төшөнсәләр, тел күренештәрен ҡабатлау, системаға килтереү. Тема буйынса проект төҙөү һәм уны яҡлау
80	Т/ү. Инша. «Ҡоштар ҡайта».	1	Тема буйынса материал туплау һәм дәрестә сығыш яһау. Уй-фекерҙе тулы итеп еткерергә өйрәнеү. Баһа биреү төҫөндәге фекерләү (ниңә? нилектән? ни өсөн?) элементтары булған текст төҙөү һәм уны дәфтәргә яҙыу. Тәбиғәткә һаҡсыл ҡараш булдырыу.
81	һүҙҙең күп мәғәнәлелеге. һүҙҙәрҙең тура һәм күсмә	1	Һүҙҙәрҙең төрлө мәғәнәгә әйә булы- уын күҙәтеү. Аңлатмалы һүҙлектәр менән эшләү. Күсмә мәғәнәле һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланырға өйрәнеү.
82	Омонимдар-	1	Бер үк яҙылышлы, ләкин төрлө мәғәнә аңлатҡан һүҙҙәрҙе айырыу, уларҙы һүҙлектән табыу, мәғәнәһен аңлатыу.
83	Синонимдар.	1	Синонимдарҙы һүҙлектән табырға өйрәнеү. Уларҙьщ әһәмиәтен аңлатыу. Синоним һүҙҙәр туплау.
84	Антонимдар.	1	Ҡапма-ҡаршы мәғәнәле һүҙҙәрҙе һүҙлектән табыу. Мәҡәлдәрҙә һәм йомаҡтарҙа антонимдарҙың ҡулла- нылыуын күҙәтеү, бының әһәмиәтен аңлатыу.
85	Нығынған һүҙ- бәйләнештәр.	1	Нығынған һүҙбәйләнештәрҙе текстан табыу, мәғәнәһен аңлатыу. Уларҙы һөйләү телмәренә индереү.
86-87	Т/ү. Контроль изложение «Ҡуян».	2	Тәбиғәттәге яҙғы үҙгәрештәрҙең хай-уандар тормошона йоғонтоһо тураһында әңгәмәләшеү. Үҙ аллы төҙөгән план буйынса текстың йөкмәткеһен һөйләү. Иң мөһим ваҡиғаларҙы һайлап алыу һәм ҡыҫҡартын яҙырға өйрәнеү.
88-89	Фонетика. Ҍүҙьяһалыш.	2	Өйрәнелгән төшөнсәләр, тел күренеш- тәрен ҡабатлау, системаға килтереү. Тема буйынса проект төҙөү һәм уны яҡлау.
90-93	Һөйләм.	4	Ҍөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәләрен ҡуйып яҙыу. Һөйләмгә тулы синтаксик анализ яһау. һөйләм киҫәктәрен билдәләү.
94-95	Исем.	2	Исемдәрҙең грамматик билдәләрен ҡабатлау. Текстам исемдәрҙе табыу һәм уларға морфологик анализ яһау.
96	Алмаш.	1	Алмаштарҙың грамматик билдәләрен ҡабатлау. Текстан алмаштарҙы табыу һәм уларға морфологик анализ яһау. Телмәрҙә алматтттарҙы ҡулланыу

97	Сифат.	1	Сифаттарҙың грамматик билдәләрен ҡабатлау. Текстан сифаттарҙы табыу һәм уларға морфологик анализ яһау.
98	Рәүеш.	1	Рәүештәрҙең грамматик билдәләрен ҡабатлау, уларҙы сифаттар менән сағыштырыу. Текстан рәүештәрҙе табыу һәм уларға морфологик анализ яһау.
99-100	Ҡылым.	2	Ҡылымдарҙың грамматик билдәләрен ҡабатлау. Текстан ҡылымдарҙы табыу һәм уларға морфологик анализ яһау.
101	Һан.	1	Һандарҙың грамматик билдәләрен ҡабатлау. Текстан һандарҙы табыу һәм уларға морфологик анализ яһау.
102	Тикшереү эше.	1	4-се класта өйрәнгәнде иҫкә төшөрөү, тикшереү эшен башҡарғанда ҡулланыу, һығымта яһау.

«Башҡорт теле» дәрестәрендә тикшереү эштәре

Диктант текстары, тикшереү эштәре 1-се кластың беренсе сирегендә 5-7 минут тирәһе, икенсе сиректә 15-20 минутта, икенсе ярты йыллыҡта диктант һәм эштәр 20-25 йәки 25-30 минутта үтәлә. 2-се класта 30-35 минут, ә 3-4 –се кластарҙа 40-45 минут ваҡыт бирелә.Диктант текстары һәм тестар Сынбулатова Ф.Ш. Нурыева Р.Ф. авторлығындағы“**1-4-се кластар өсөн диктанттар йыйынтығы һәм тикшереү эштәре**» башҡорт теле уҡытыусылары өсөн ҡулланманан алына.

«Башҡорт теле» дәрестәрендә файҙаланылған техник саралар :

-проектор

-экран

Йыһазландырыу :

1.Дөйөм белем биреү буйынса башҡорт мәктәптәренең башланғыс кластары өсөн башҡорт теле буйынса өлгө программалар. Р.Д. Салауатова. Өфө.Китап,2011.(Икенсе быуын стандарттары)

2.«Әлифба»дәреслеге.СынбулатоваФШ., Исламғолова Ы.Ә. Өфө..2011
3«Әлифба эш дәфтәре»Ф.Ш.СынбулатоваӨфө Китап.2011
Мәүлийәрова Ә. Т.

4. Сынбулатова Ф.Ш. Нурыева Р.Ф.Ғәлиуллина Г.Б. **1-4-се кластар өсөн диктанттар йыйынтығы һәм тикшереү эштәре**. Башҡорт теле уҡытыусылары өсөн ҡулланмана.-“ Өфө. Китап,2011.